ਪੰਜਾਬੀ ਪੁਸਤਕ-1

ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲਈ

ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ

F6U4X7

ਸਮੱਗਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ

© ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ

ਐਡੀਸ਼ਨ : 2022............... ....3,05,000 ਕਾਪੀਆਂ

All rights, including those of translation, reproduction
and annotation etc., are reserved by the
Punjab Government

ਰੀਵਿਊ ਕਰਤਾ : 1. ਸ੍ਰੀ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
2. ਸ੍ਰੀ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ
3. ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਚਿਤਾਵਨੀ

1. ਕੋਈ ਵੀ ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਤੇ ਜਿਲਦਸਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਏਜੰਸੀ-ਹੋਲਡਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਹੋਏ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੰ. 7 ਅਨੁਸਾਰ।
2. ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਛਪਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲ਼ੀ-ਨਕਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ (ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ) ਦੀ ਛਪਾਈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਸਟਾਕ ਕਰਨਾ, ਜਮ੍ਹਾਖੋਰੀ ਜਾਂ ਵਿਕਰੀ ਆਦਿ ਕਰਨਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ-ਪ੍ਰਨਾਲ਼ੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਹੈ।
3. (ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੋਰਡ ਦੇ 'ਵਾਟਰ-ਮਾਰਕ' ਵਾਲ਼ੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਉੱਪਰ ਹੀ ਛਪਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।)

ਸਮੱਗਰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ

ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ ਵਧੋ ਸਾਰੇ

ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਕੱਤਰ, ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ, ਵਿੱਦਿਆ ਭਵਨ, ਫੇਜ਼-8 ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ-160062 ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਮੈਸ. ਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, ਮਥੁਰਾ ਰਾਹੀਂ ਛਾਪੀ ਗਈ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ-ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਨਵਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ (ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ) ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਐੱਨ.ਸੀ.ਐੱਫ. 2005 ਅਤੇ ਪੀ.ਸੀ.ਐੱਫ. 2013 ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ 2018-19 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰੀ-ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਾਲ 2022-23 ਤੋਂ ਰਿਵਾਈਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬਾਲ-ਗੀਤਾਂ, ਬੁਝਾਰਤਾਂ, ਗਤੀਵਿਧੀ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਸੁੰਦਰ ਚਿੱਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਮੋਹਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਹ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਮਾਹਰ (ਪੰਜਾਬੀ) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ, ਉਪ ਸਕੱਤਰ (ਅਕਾਦਮਿਕ) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾਲਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ/ਅਧਿਆਪਕਾਂ: ਸ੍ਰੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਵਿਸ਼ਾ ਮਾਹਰ ਐੱਸ.ਸੀ.ਈ.ਆਰ.ਟੀ., ਸ੍ਰੀ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਜਸਕਰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਦੀਪਕ ਬਾਂਸਲ, ਸ੍ਰੀ ਰੰਜੀਵ ਸੇਠੀ, ਸ੍ਰੀ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ, ਸ੍ਰੀ ਮਦਨ ਬਜਾਜ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗੜੋਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਇਸ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਚੇਅਰਮੈਨ
ਪੰਜਾਬ ਸਕੂਲ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਰਡ

ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪਰਿਣਾਮ

ਸਿੱਖਣ-ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋਣਗੇ।

- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਲ਼ੇ-ਦੁਆਲ਼ੇ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ : 'ੳ'- ਊਠ, ਉੱਨ, ਉਸ, ਉਮਰ ਆਦਿ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਗਾਂ-ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਨੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ :- 'ਕਾ'-ਕਾਰ, ਕਾਲ਼ਾ, ਕਾਨਾ, ਕਾਗ਼ਜ਼ ਆਦਿ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਿਲ਼ਦੀਆਂ-ਜੁਲ਼ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ : 'ਗ' ਤੇ 'ਘ' ਵਿਚਲੇ ਫ਼ਰਕ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ-ਗੋਰਾ/ਘੋੜਾ, ਗੋਲ਼/ਘੋਲ਼ ਆਦਿ ?
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ ਦੇ ਅੱਖਰ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਭੁਲਾਵੇਂ ਰੂਪ, ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਮੁਹਾਰਨੀ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅਸਾਨ ਵਾਕ ਬਣਾ ਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚਲੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਲੈਅਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ਼ ਅਤੇ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਿਕ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੋਚਣ, ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਅਸਾਨ ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਕ ਦੇ ਲਿੰਗ, ਵਚਨ ਆਦਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਰਿਆ ਸਮਝ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ: ਮੁੰਡਾ ਖਾਣਾ ....। (ਖਾਂਦਾ ਹੈ/ ਖਾਂਦੀ ਹੈ) ਘੋੜੇ ਤੇਜ਼ ਭੱਜ .... (ਰਹੇ ਹਨ/ਰਿਹਾ ਹੈ) ਆਦਿ।
- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿੱਖਣ ਉਪਰੰਤ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਪੰਛੀਆਂ, ਫੁੱਲਾਂ, ਰੁੱਤਾਂ, ਖੇਡਾਂ, ਆਕ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ, ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਠ ਸੂਚੀ

	ਭਾਗ-ੳ	ਮੌਖਿਕ ਭਾਗ	ਪੰਨਾ ਨੰ. 1 ਤੋਂ 17
★	ਬਾਲ-ਗੀਤ	ਮੈਡਮ ਜੀ, ਨਮਸਤੇ (ਅਨਿਲ ਆਦਮ)	1
★	ਬਾਲ-ਗੀਤ	ਅਬਲੂ-ਬਬਲੂ (ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ)	2
★		ਖੇਡੋ ਤੇ ਗਾਓ	3
★		ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	4
★		ਫਲ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	5
★		ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ	6
★	ਬਾਲ-ਗੀਤ	ਬੀਬਾ ਬਾਲ (ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ)	7
★		ਕੌਣ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?	8
★		ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ	9
★		ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ	10
★	ਬਾਲ-ਗੀਤ	ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ ਡੋ-ਡੋ (ਸਤਪਾਲ ਭੀਖੀ)	11
★		ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ	12
★		ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ	13
★		ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢੋ	14
★		ਆਓ, ਕਰੀਏ	15
★	ਬਾਲ-ਗੀਤ	ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ (ਅਨਿਲ ਆਦਮ)	16
★		ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ	17

	ਭਾਗ-ਅ	ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ	18 ਤੋਂ 67
		ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ	53
		ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ ਗੀਤ	54
		ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਰ	55
		ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ	58

ਪਾਠ	ਭਾਗ-ੲ	ਪਾਠ ਦਾ ਨਾਮ	68 ਤੋਂ 138
1		ਮੁਕਤਾ (ਦੋ-ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਬਦ)	68
2		ਮੁਕਤਾ (ਤਿੰਨ-ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਬਦ)	71
3		ਮੁਕਤਾ (ਚਾਰ-ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਬਦ)	74
4		ਕੰਨਾ	77
5		ਸਿਹਾਰੀ	81
6		ਬਿਹਾਰੀ	85
7		ਔਂਕੜ	89
8		ਦੁਲੈਂਕੜ	93
9		ਲਾਂ	97
10		ਦੁਲਾਂ	101
11		ਹੋੜਾ	105
12		ਕਨੌੜਾ	109
13		ਅਧਕ	113
14		ਟਿੱਪੀ	117
15		ਬਿੰਦੀ	121
16		ਰੰਗੋ-ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ	125
17		ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ	127
18		ਮਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਾ	128
19		ਕੌਣ, ਕੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ?	129
20		ਮੇਰਾ ਬਸਤਾ	131
21		ਰੁੱਖ	132
22		ਭਲਾ, ਬੁੱਝੋ ਖਾਂ !	133
23		ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ	135
24		ਦਿਵਾਲ਼ੀ	137

ਮੈਡਮ ਜੀ, ਨਮਸਤੇ ! (ਮੌਖਿਕ)

ਮੈਡਮ ਜੀ, ਨਮਸਤੇ !
ਸੋਹਣੇ ਸਾਡੇ ਬਸਤੇ ।
ਸੋਹਣੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸਕੂਟੀ,
ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੇ ਦਿਓ ਝੂਟੀ ।
ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ,
ਅਸੀਂ ਵੀ ਟੀਚਰ ਬਣਨਾ ਹੈ ।

ਅਬਲੂ-ਬਬਲੂ (ਮੌਖਿਕ)

ਅਬਲੂ-ਬਬਲੂ ਭੈਣ-ਭਰਾ,
ਦੋਂਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਚਾਅ।
ਬਬਲੂ ਵੱਡਾ ਅਬਲੂ ਛੋਟੀ,
ਦੋਵੇਂ ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਵਣ ਰੋਟੀ।
ਅਬਲੂ ਆਖੇ ਸੁਣ ਤੂੰ ਵੀਰ,
ਚਮਚੇ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਖਾਈਏ ਖੀਰ।

ਖੇਡੋ ਤੇ ਗਾਓ (ਮੌਖਿਕ)

ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ,
ਪੱਗ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਦੀ।
ਦੁਪੱਟਾ ਭਰਜਾਈ ਦਾ,
ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਜਾਈਦਾ।

ਕੋਟਲ਼ਾ ਛਪਾਕੀ,
ਜੁਮੇਰਾਤ ਆਈ ਜੇ।
ਜਿਹੜਾ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੇਖੇ,
ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਜੇ।

ਭੰਡਾ-ਭੰਡਾਰੀਆ,
ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਭਾਰ।
ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਚੁੱਕ ਲੈ,
ਦੂਜੀ ਤਿਆਰ।

ਉੱਕੜ-ਦੁੱਕੜ ਭੰਬਾ-ਭੌ,
ਅੱਸੀ-ਨੱਬੇ ਪੂਰਾ ਸੌ।
ਸੌ ਗਲੋਟਾ ਤਿੱਤਰ ਮੋਟਾ,
ਚੱਲ ਮਦਾਰੀ ਪੈਸਾ ਖੋਟਾ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੱਸਣ ਦੇ ਨਾਲ਼-ਨਾਲ਼ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ਼ ਖੇਡਣ ਪ੍ਰਤਿ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ।

ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਮ (ਮੌਖਿਕ)

ਲਾਲ

ਪੀਲ਼ਾ

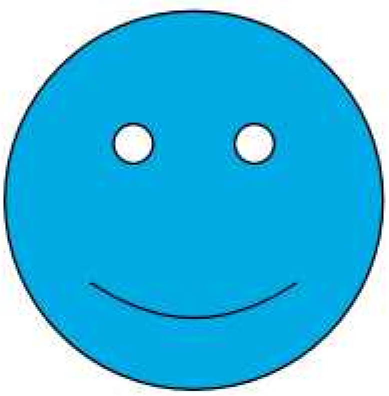

ਨੀਲਾ

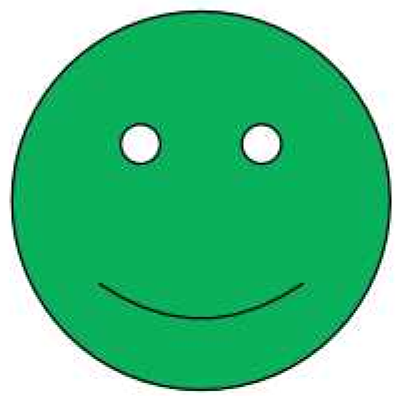

ਹਰਾ

ਕਾਲ਼ਾ

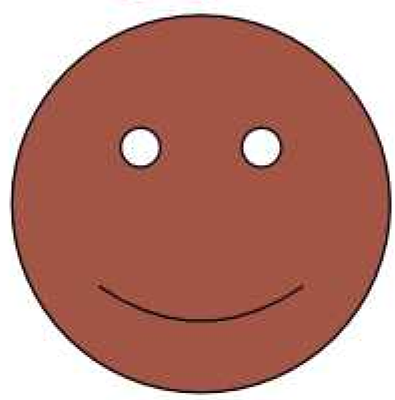

ਭੂਰਾ

ਫ਼ਲ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਮ (ਮੌਖਿਕ)

ਸੇਬ

ਕੇਲਾ

ਅੰਬ

ਸੰਤਰਾ

ਅਨਾਰ

ਅੰਗੂਰ

ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ (ਮੌਖਿਕ)

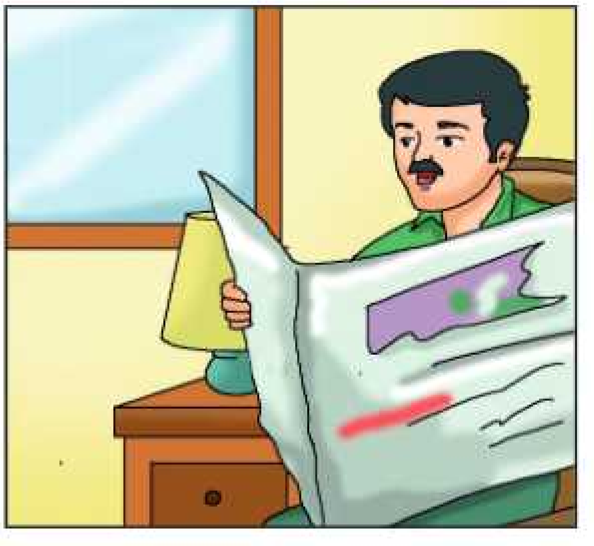

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ਼ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ।

ਬੀਬਾ ਬਾਲ (ਮੌਖਿਕ)

ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠ ਜਾਵਾਂ,
ਦਾਤਣ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਨ੍ਹਾਵਾਂ।
ਖਾ ਪਰੌਂਠਾ ਪਾਵਾਂ ਵਰਦੀ,
ਸਕੂਲ ਆਉਣ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਜਲਦੀ।
ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ ਮੰਨਾਂ,
ਦੁੱਧ ਦਾ ਪੀਵਾਂ ਭਰਿਆ ਛੰਨਾ।
ਸਭ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਵਾਂ,
ਤਾਂ ਹੀ ਬੀਬਾ ਬਾਲ ਕਹਾਵਾਂ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਲੈਅਮਈ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਚੁਣਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ।

ਕੌਣ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?(ਮੌਖਿਕ)

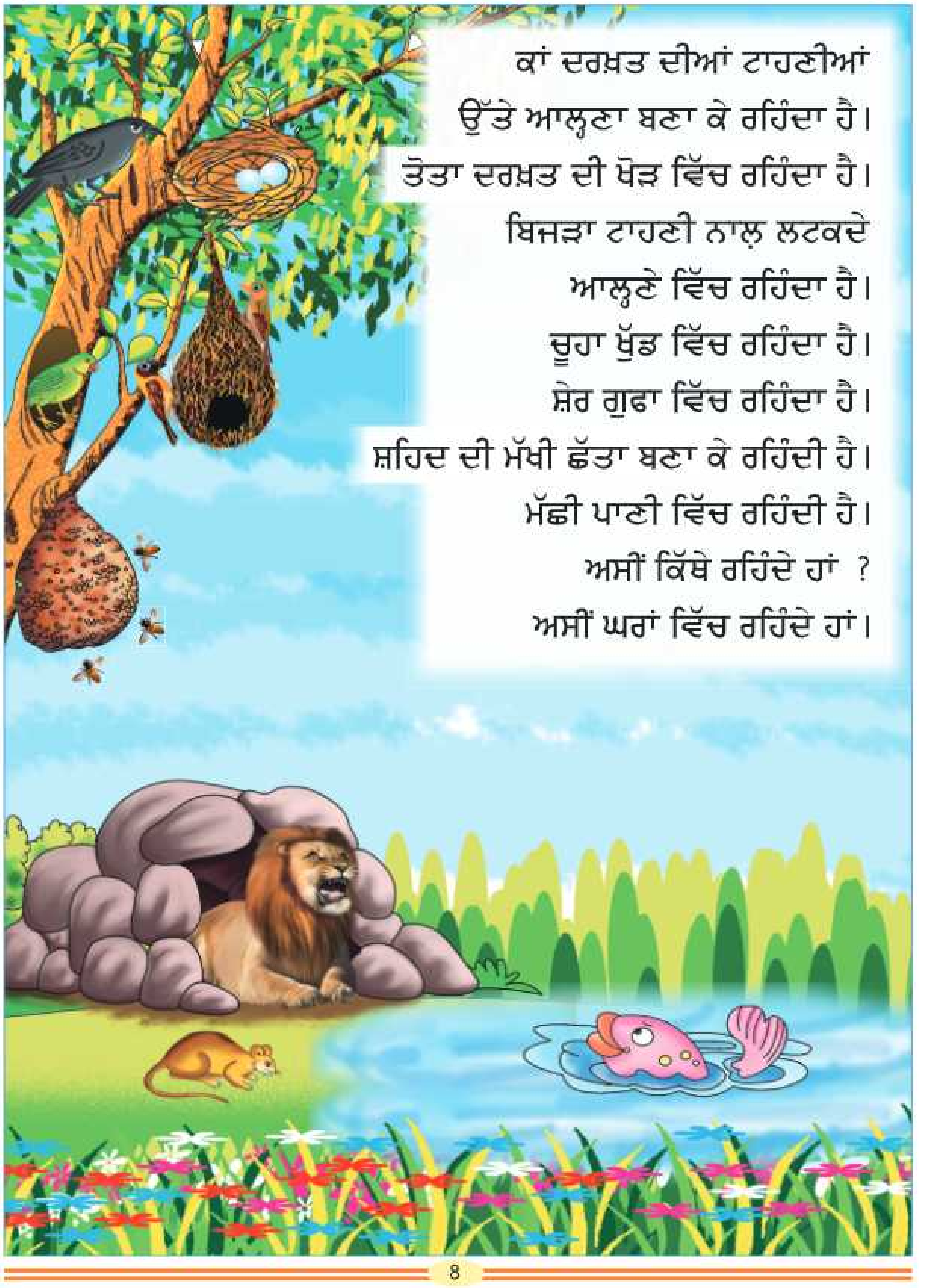

ਕਾਂ ਦਰਖ਼ਤ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ
ਉੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਤੋਤਾ ਦਰਖ਼ਤ ਦੀ ਖੋੜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਬਿਜੜਾ ਟਾਹਣੀ ਨਾਲ਼ ਲਟਕਦੇ
ਆਲ੍ਹਣੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਚੂਹਾ ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਸ਼ੇਰ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮੱਖੀ ਛੱਤਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ?
ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ (ਮੌਖਿਕ)

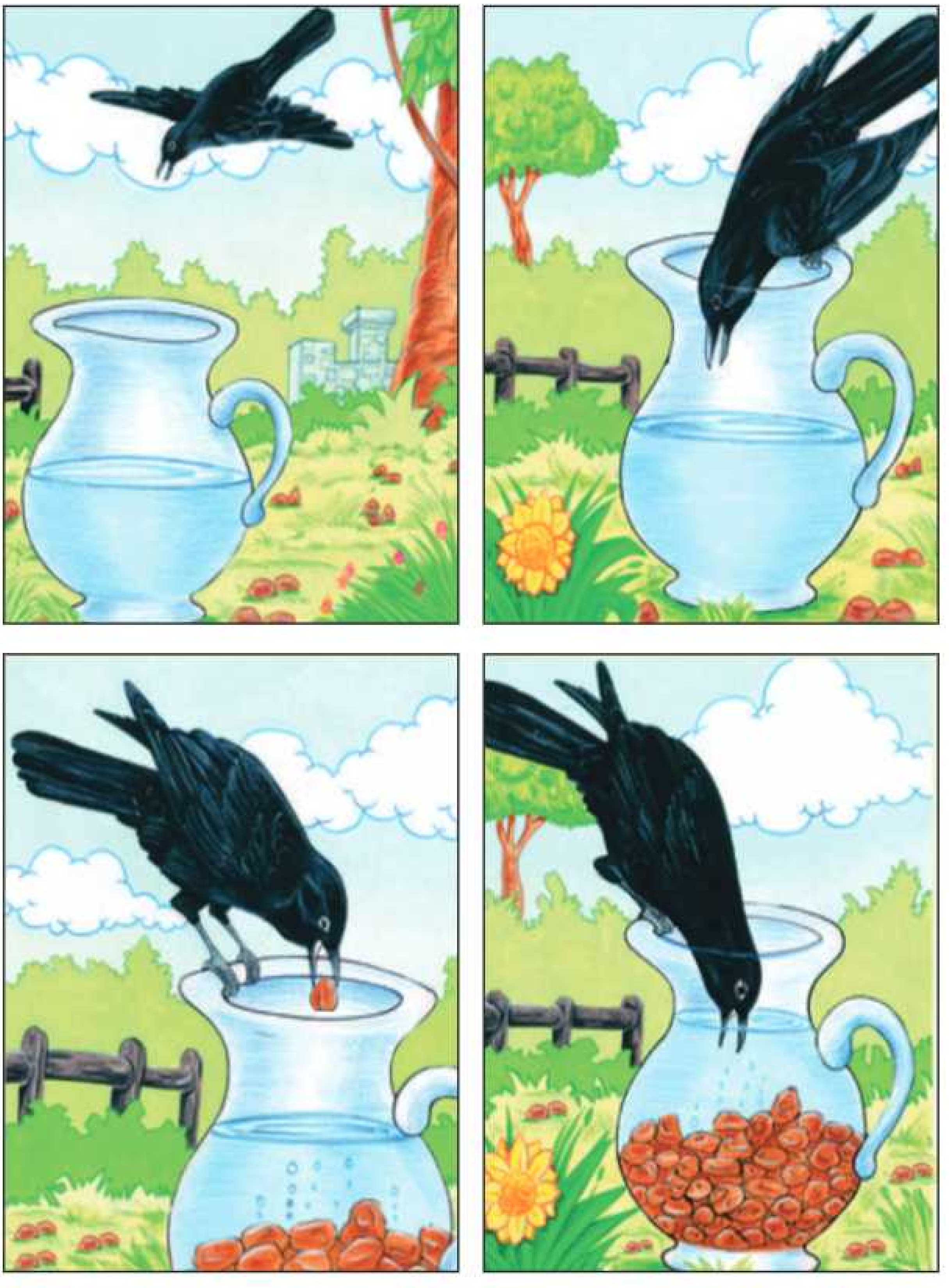

ਤਸਵੀਰਾਂ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ (ਮੌਖਿਕ)

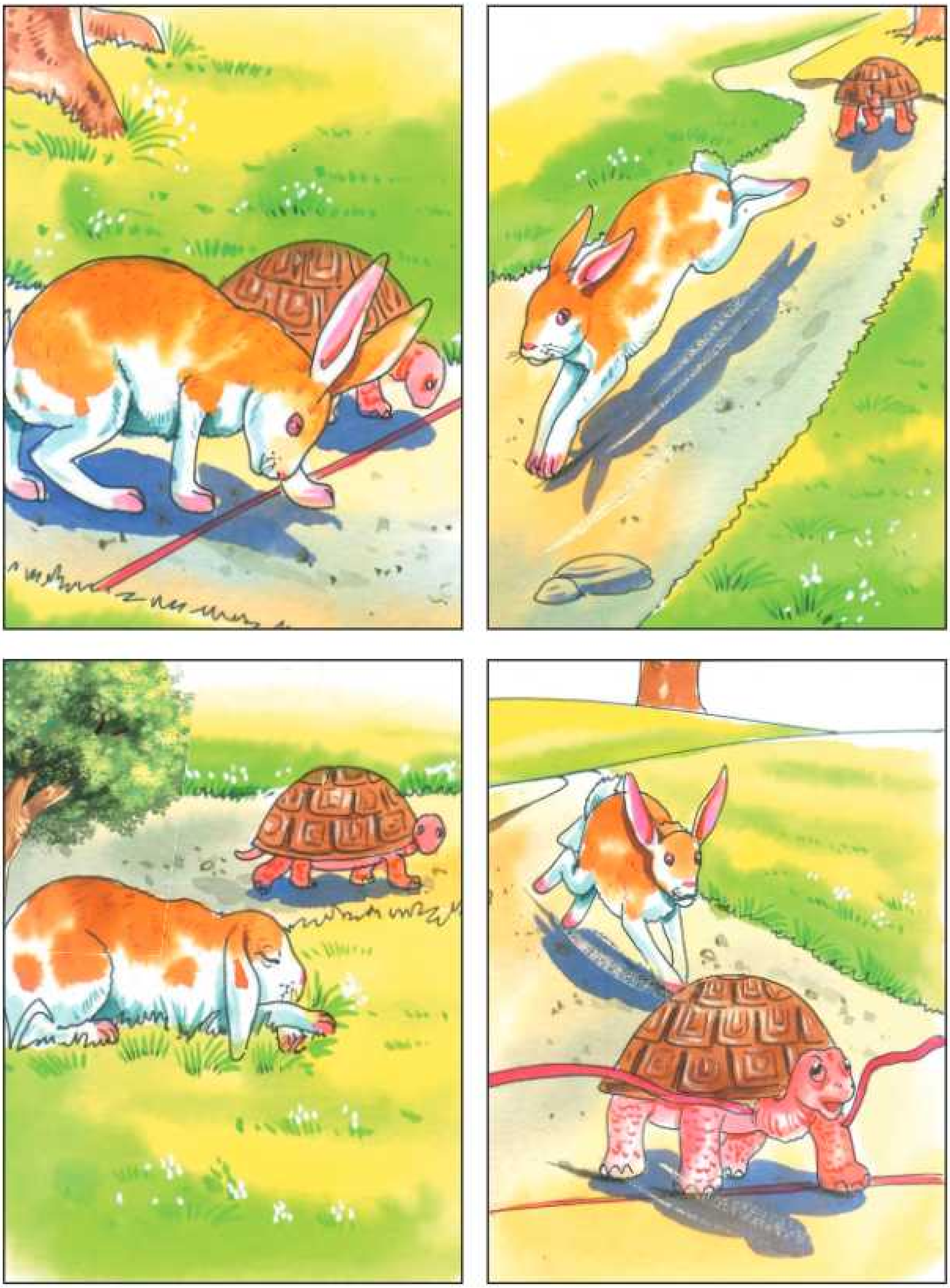

ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ ਡੋ-ਡੋ (ਮੌਖਿਕ)

ਸਾਡੇ ਘਰ ਆਇਆ ਕਬੂਤਰ,
ਬੈਠ ਗਿਆ ਉਹ ਕੰਧ ਦੇ ਉੱਪਰ।
ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲੱਗਾ ਸੌਂਣ,
ਹਿੱਲੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦੀ ਧੌਣ।
ਪਿੱਛਿਓਂ ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ ਆਈ,
ਕਬੂਤਰ ਫੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਬਣਾਈ।
ਫੜਨ ਲਈ ਉਸ ਕਰੀ ਤਿਆਰੀ,
ਕਬੂਤਰ ਉੱਡਿਆ ਮਾਰ ਉਡਾਰੀ।
ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ ਡੋ...... ਡੋ......
ਬਿੱਲੀ ਮਾਸੀ ਡੋ...... ਡੋ......

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਗੀਤ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਅਮਈ ਸ਼ਬਦ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੁਣਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਲੈਅਮਈ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ (ਮੌਖਿਕ)

ਕਬੂਤਰ

ਬਾਜ਼

ਤੋਤਾ

ਚਿੜੀ

ਮੋਰ

ਕਾਂ

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ (ਮੌਖਿਕ)

ਸ਼ੇਰ

ਘੋੜਾ

ਬਿੱਲੀ

ਬਾਂਦਰ

ਕੁੱਤਾ

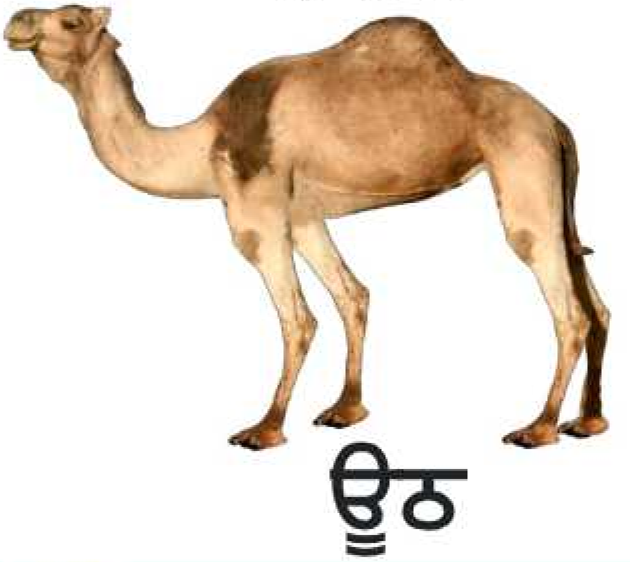

ਊਠ

ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢੋ (ਮੌਖਿਕ)

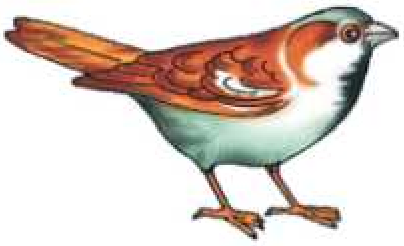

ਚੀਂ-ਚੀਂ

ਟੈਂ-ਟੈਂ

ਕਾਂ-ਕਾਂ

ਮਿਆਊਂ-ਮਿਆਊਂ

ਮੈਂ-ਮੈਂ

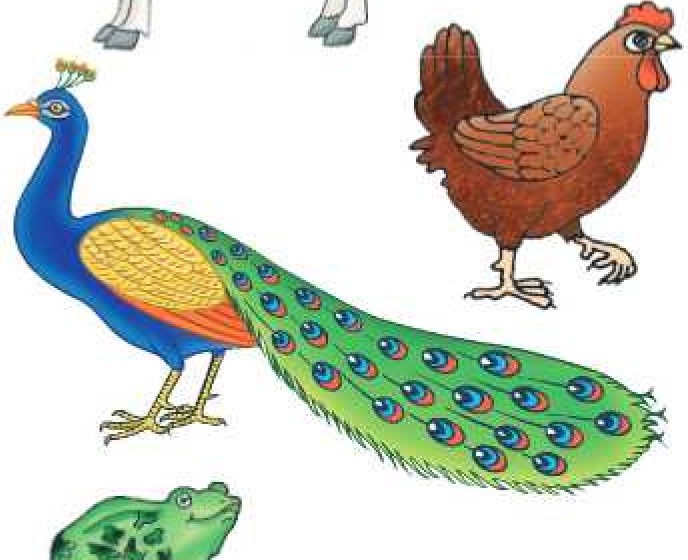

ਕੁੜ-ਕੁੜ

ਕਿਆਊਂ-ਕਿਆਊਂ

ਟਰ-ਟਰ

ਆਓ, ਕਰੀਏ (ਮੌਖਿਕ)

ਪੌਦੇ ਲਾਓ

ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ਼ ਕਰੋ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ਼ ਕਰੋ

ਸਦਾ ਸਫ਼ਾਈ ਰੱਖੋ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ਼ ਅਤੇ ਸਾਫ਼-ਸਫ਼ਾਈ ਪ੍ਰਤਿ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ।

ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ (ਮੌਖਿਕ)

ਠੱਕ-ਠੱਕ ਕਰਦਾ ਚੌਕੀਦਾਰ,
ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ।
ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਸੋਟੀ ਹੈ,
ਸੋਟੀ ਬੜੀ ਹੀ ਮੋਟੀ ਹੈ।
ਰਹੋ ਜਾਗਦੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,
ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਨਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ।
ਮੌਸਮ ਹੋਵੇ ਗਰਮ ਜਾਂ ਠੰਢਾ,
ਚੋਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮਾਰੇ ਡੰਡਾ।
ਗੱਲ ਬੜੀ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਹੈ,
ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ..........।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼: ਅੱਖਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।

ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ (ਮੌਖਿਕ)

ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ

ਕਸਰਤ ਕਰਨਾ

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਨ੍ਹਾਉਣਾ

ਰੋਜ਼ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨਾਲ਼ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੋਈ ਵੀ ਚਿੱਤਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ

ੳ

ਊਠ

ਉਂਗਲ਼

ਅ

ਅੱਖ

ਅੰਬ

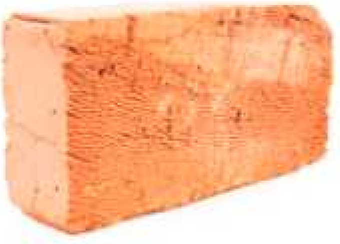

ੲ

ਇੱਟ

ਇੰਜਣ

ਸ

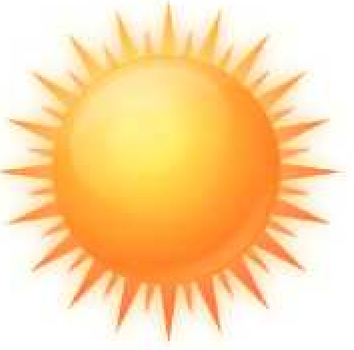

ਸੇਬ

ਸੂਰਜ

ਹ

ਹਾਥੀ

ਹੱਥ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਹ

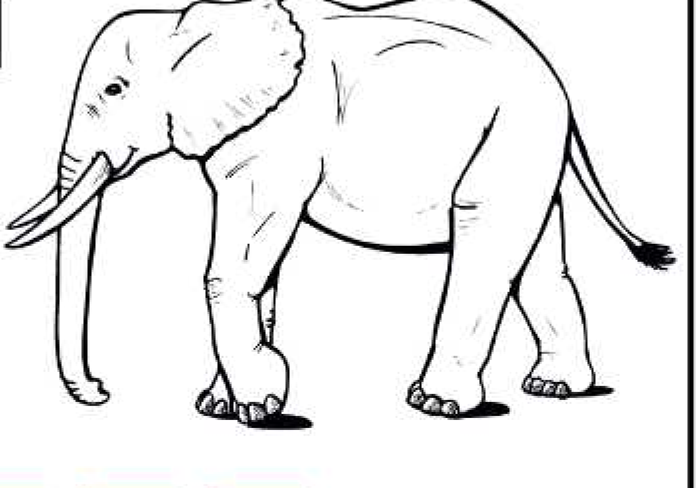

ਓ ਅ ੲ ਸ ਹ ਗਾਈਏ,

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸਕੂਲ ਆਈਏ ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼: ਓ ਤੋਂ ਹ ਦੇ ਫ਼ਲੈਸ਼-ਕਾਰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ ਜਾਣ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ 2 ਫ਼ਲੈਸ਼-ਕਾਰਡ ਹਟਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣਾ।

ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ

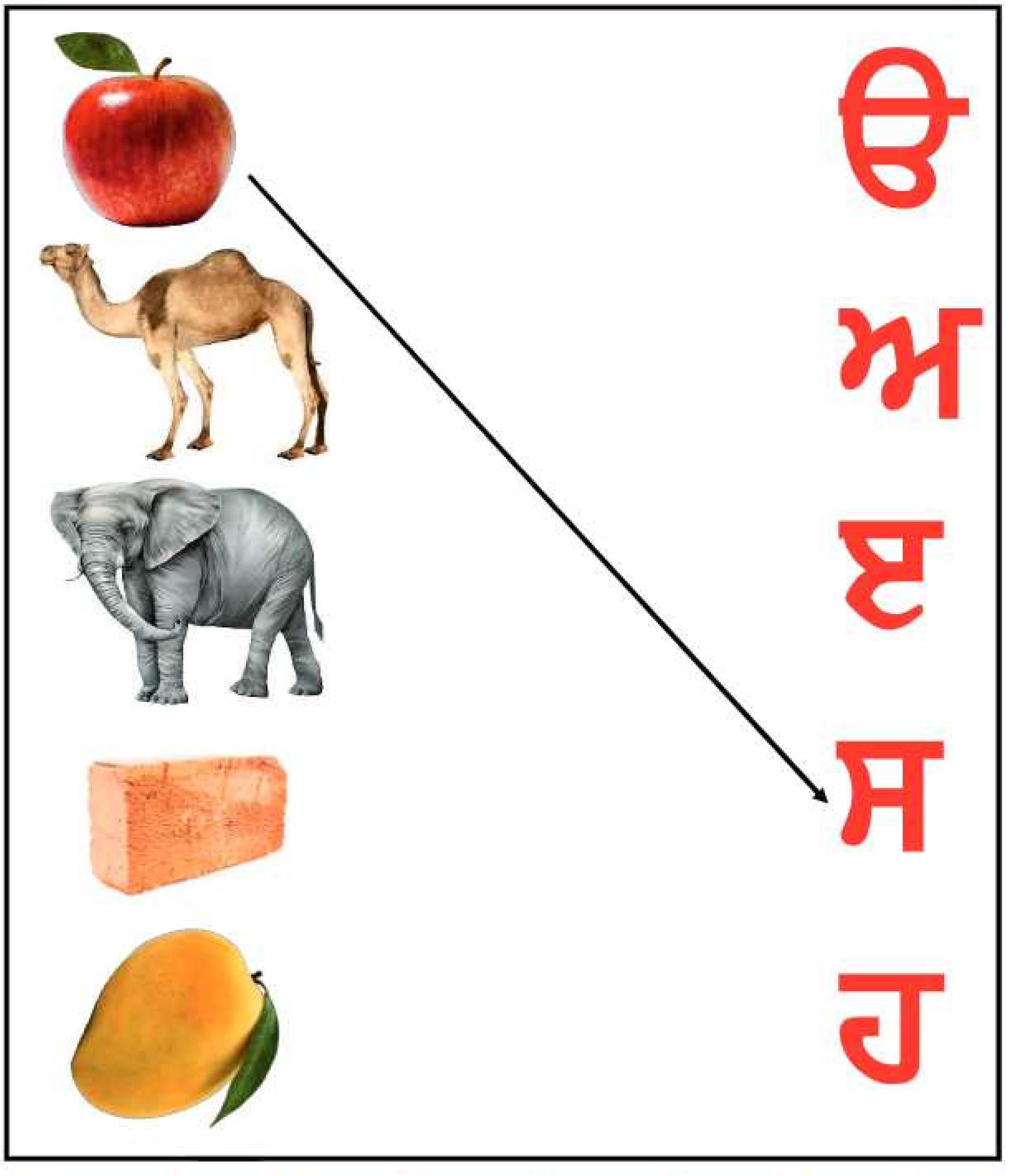

ਕ

ਕੁਰਸੀ

ਕਾਰ

ਖ

ਖੰਭ

ਖੁਰਪਾ

ਗ

ਗਮਲਾ

ਗਾਜਰ

ਘ

ਘੋੜਾ

ਘੜਾ

ਙ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ਙ

ਕੰਙਣ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਗ

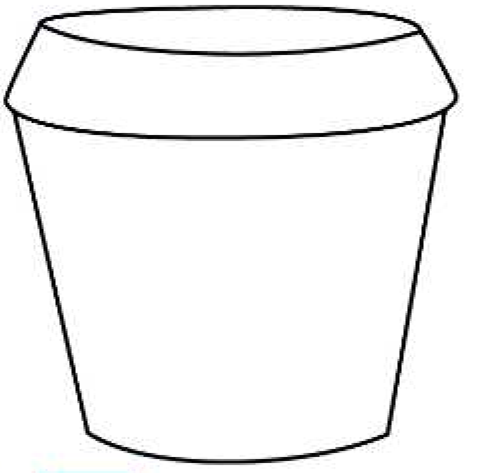

ਕ ਖ ਗ ਘ ਙ ਪੜ੍ਹੀਏ,

ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ਼ ਨਾ ਲੜੀਏ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਕ ਤੋਂ ਹ ਦੇ ਫ਼ਲੈਸ਼-ਕਾਰਡ ਬਣਾ ਕੇ 'ਮੈਨੂੰ ਲੱਭੋ' ਗਤੀਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ

	ਕ
	ਖ
	ਗ
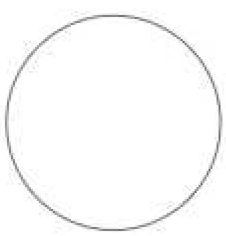	ਘ
	ਙ

ਕ	ਗ
ਖ	ਘ
ਗ	ਕ
ਘ	ਙ
ਙ	ਖ

ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਗੋਲ਼ਾ ਲਾਓ

ੳ	ਸ	ੳ	ਅ	ੳ	ੳ	ਅ
ਸ	ੲ	ਸ	ਸ	ਕ	ਹ	ਸ
ਕ	ਕ	ਙ	ਕ	ਘ	ੲ	ਕ
ਗ	ਹ	ਗ	ਗ	ਸ	ਕ	ਗ
ਹ	ਗ	ਅ	ਹ	ਹ	ਹ	ਅ
ਘ	ਘ	ਗ	ਘ	ਸ	ਅ	ਘ
ਖ	ੳ	ਕ	ਖ	ਗ	ਖ	ਖ

ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

ਸ ਹ ਅ ੳ

ੲ ਖ ਕ ਗ

ਚ

ਚਿੜੀ

ਚਮਚਾ

ਛ

ਛਤਰੀ

ਛੱਲੀ

ਜ

ਜੱਗ

ਜੁੱਤੀ

ਝ

ਝੰਡਾ

ਝਾੜੂ

ਞ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ਞ

ਜੰਞ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਛ

ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ ਬੋਲੀਏ,
ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬੱਚਿਓ, ਕਦੇ ਨਾ ਡੋਲੀਏ।

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਚ ਤੋਂ ਲ ਦੇ ਫ਼ਲੈਸ਼-ਕਾਰਡ ਬਣਾ ਕੇ 'ਮੈਨੂੰ ਲੱਭੋ' ਗਤੀਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹੀ ਅੱਖਰ 'ਤੇ ਗੋਲ਼ਾ ਲਾਓ -

	ਗ	ਝ	ਙ
	ਕ	ਚ	ਜ
	ਛ	ਘ	ਸ
	ਖ	ਚ	ਹ

ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਣੇ ਤੱਕ ਪੁਚਾਓ (ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ)

ਘ ਗ

ਜ

ਝ ਙ ਖ

ਞ ਕ

ਚ

ਛ

ਟ

ਟੱਲੀ

ਟਮਾਟਰ

ਠ

ਠੇਲ੍ਹਾ

ਠੋਡੀ

ਡ

ਡੱਡੂ

ਡਮਰੂ

ਢ

ਢੋਲ

ਢੱਕਣ

ਣ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

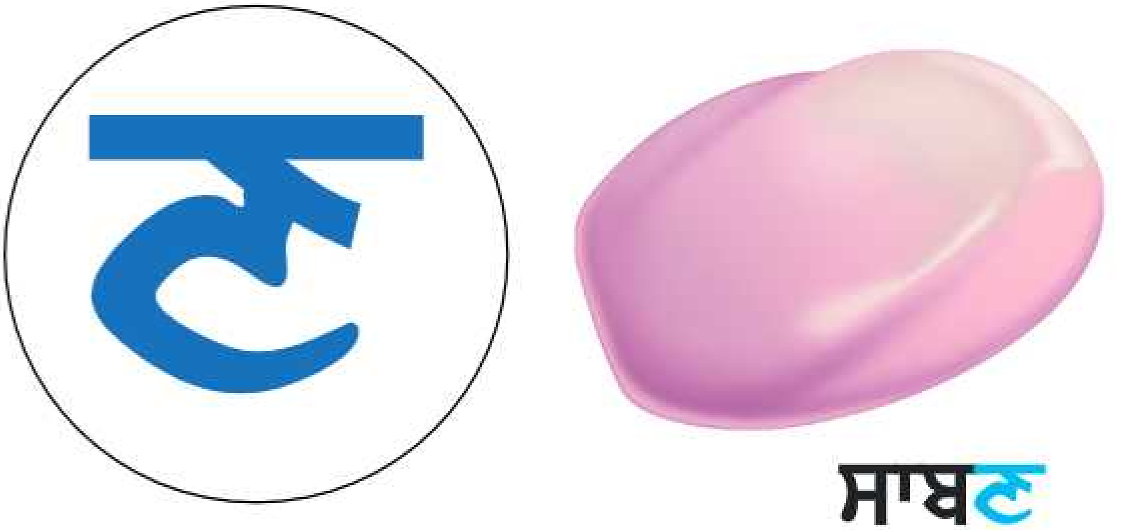

ਸਾਬਣ

ਰੰਗ ਭਰੋ

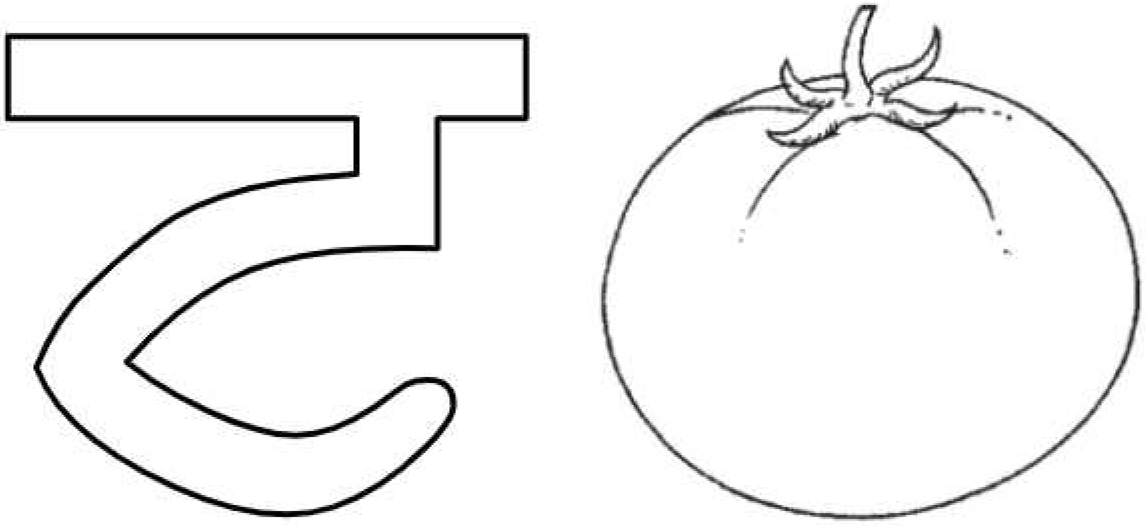

ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ ਗਾਈਏ,
ਸਾਫ਼ ਪਾਈਏ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਨ੍ਹਾਈਏ।

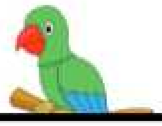

ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ

ਟ	ਢ
ਠ	ਜ
ਡ	ਠ
ਢ	ਟ
ਣ	ਡ
ਜ	ਣ

ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਗੋਲ਼ਾ ਲਾਓ

ਚ	ਚ	ਟ	ਵ	ਚ	ਜ	ਚ
ਠ	ਠ	ਚ	ਠ	ਢ	ਣ	ਠ
ਝ	ਟ	ਝ	ਝ	ਛ	ਜ	ਝ
ਟ	ਟ	ਛ	ਟ	ਡ	ਣ	ਟ
ਛ	ਜ	ਛ	ਛ	ਠ	ਛ	ਟ
ਡ	ਡ	ਛ	ਡ	ਝ	ਡ	ਠ
ਜ	ਵ	ਜ	ਜ	ਟ	ਛ	ਜ
ਢ	ਢ	ਡ	ਚ	ਢ	ਢ	ਚ

ਤ

ਤੀਰ

ਤਿਤਲੀ

ਥ

ਥੈਲਾ

ਥਾਲ਼ੀ

ਦ

ਦੀਵਾ

ਦੰਦ

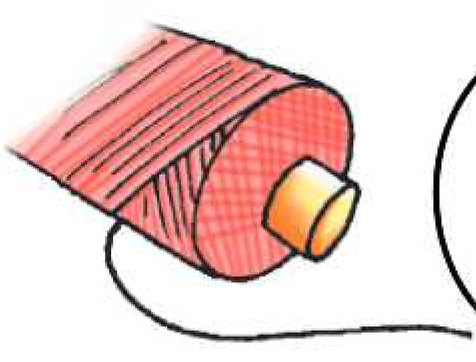

ਧ

ਧਾਗਾ

ਧੋਬੀ

ਨ

ਨਾਰੀਅਲ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਤ

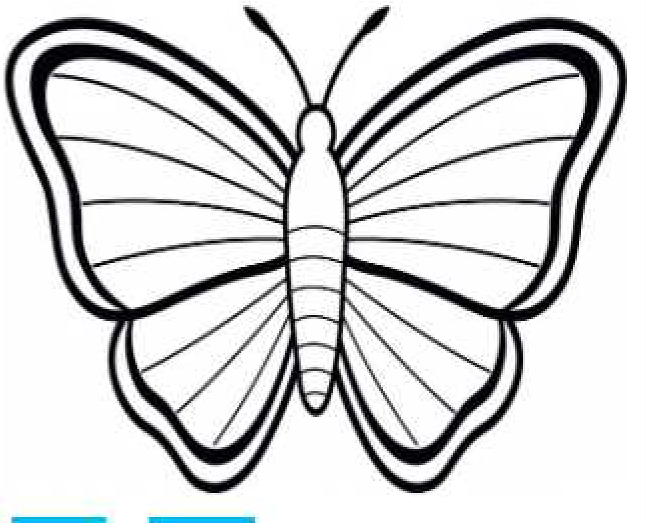

ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ ਪਿਆਰਿਓ,

ਪੜ੍ਹੋ-ਲਿਖੋ ਤੁਸੀਂ, ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਦੁਲਾਰਿਓ ।

ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ

	ਤ	ਤ	ਦ
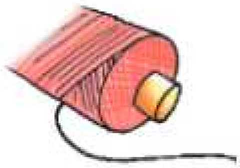	ਥ	ਥ	ਧ
	ਦ	ਦ	ਨ
	ਧ	ਧ	ਥ
	ਨ	ਨ	ਤ

ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿੰਦੂ ਮਿਲ਼ਾ ਕੇ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ

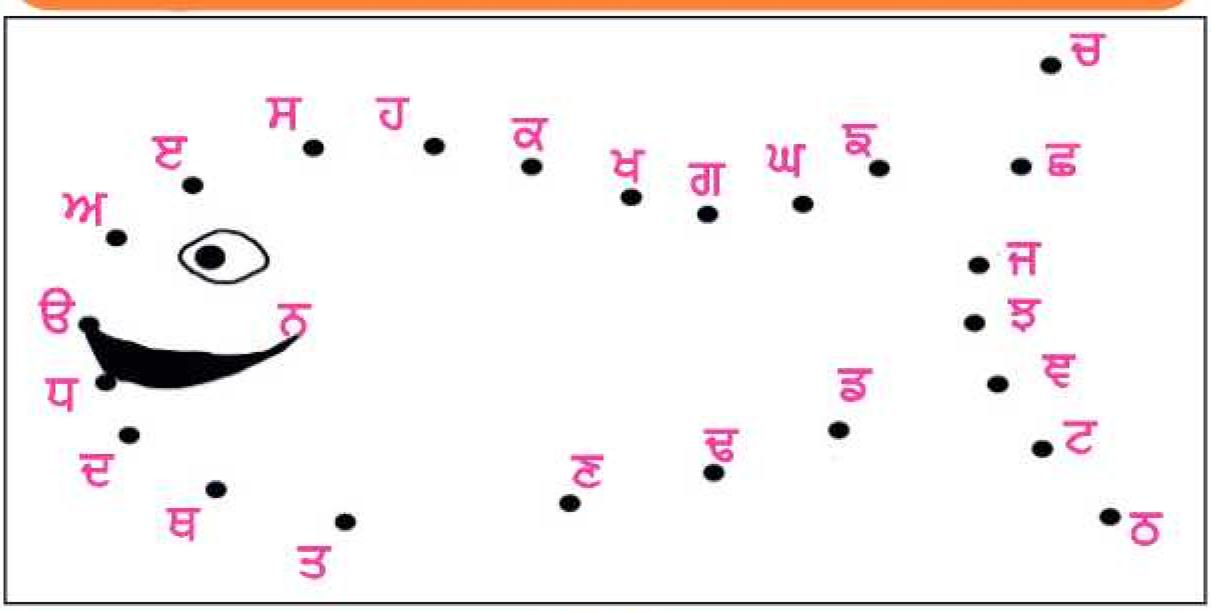

ਪ

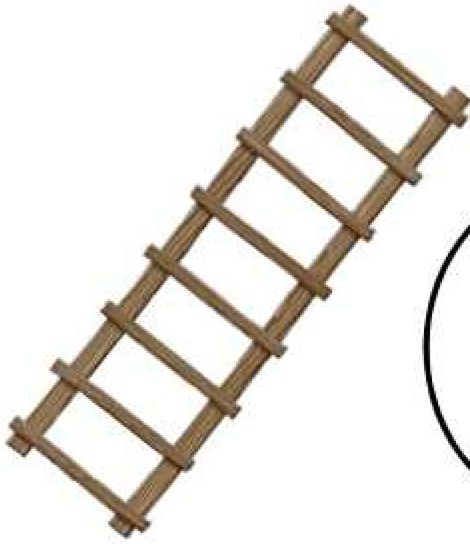

ਪੌੜੀ

ਪਤੰਗ

ਫ

ਫੁੱਲ

ਫਲ਼

ਬ

ਬੱਸ

ਬਿੱਲੀ

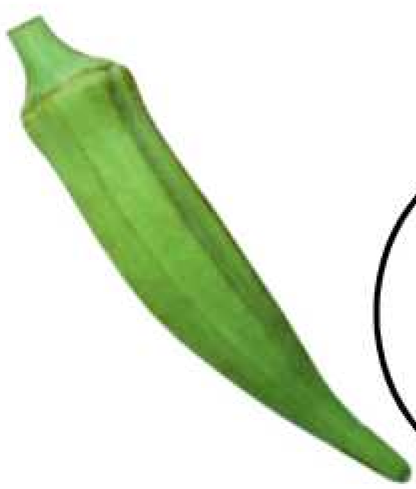

ਭ

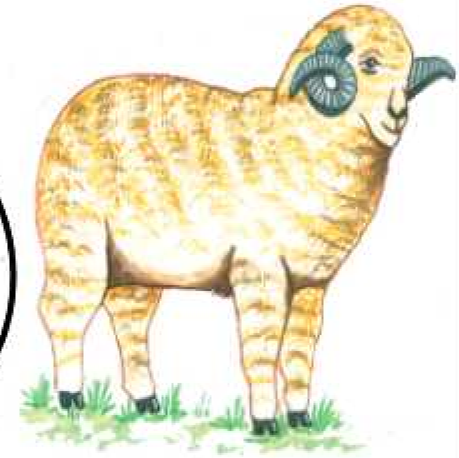

ਭਿੰਡੀ

ਭੇਡ

ਮ

ਮੱਛੀ

ਮਟਰ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਪ

ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ ਬੱਚਿਓ,

ਕਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲੋ ਨਾ, ਮਨਾਂ ਦੇ ਸੱਚਿਓ।

ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹੀ ਅੱਖਰ 'ਤੇ ਗੋਲ਼ਾ ਲਾਓ

	ਪ	ਬ	ਮ
	ਭ	ਫ	ਪ
	ਭ	ਮ	ਬ
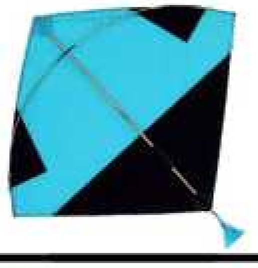	ਮ	ਫ	ਪ

ਬੰਟੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੱਕ ਪੁਚਾਓ (ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ-ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ)

ਬ ਫ ਨ ਧ

ਦ

ਥ

ਮ ਪ ਤ

ਭ

ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ -

ਤ	ਹ	ਤ	ਕ	ਤ	ਤ
ਥ	ਥ	ਪ	ਥ	ਖ	ਥ
ਦ	ਟ	ਦ	ਙ	ਦ	ਦ
ਧ	ਮ	ਧ	ਥ	ਧ	ਧ
ਨ	ਨ	ਪ	ਨ	ਫ	ਨ
ਪ	ਪ	ਝ	ਪ	ਫ	ਪ
ਬ	ਬ	ਪ	ਬ	ਬ	ਮ
ਮ	ਫ	ਮ	ਮ	ਪ	ਮ

ਯ

ਯੋ-ਯੋ

ਯੱਕਾ

ਰ

ਰੱਖੜੀ

ਰਿਕਸ਼ਾ

ਲ

ਲੱਡੂ

ਲਾਟੂ

ਵ

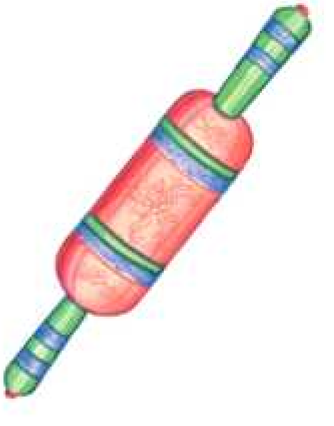

ਵਾਜਾ

ਵੇਲਣਾ

ੜ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ

ੜ

ਘੜੀ

ਰੰਗ ਭਰੋ

ਯ

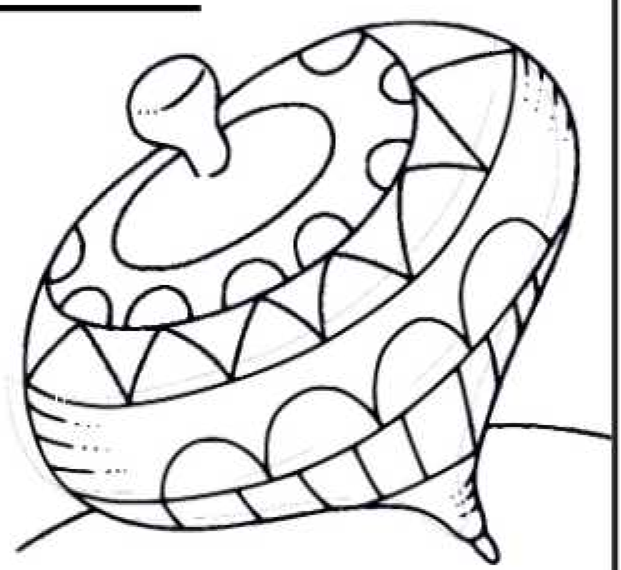

ਯ ਰ ਲ ਵ ੜ ਪਿਆਰਿਓ,

ਚੰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੋ, ਜ਼ਮੀਂ ਦੇ ਤਾਰਿਓ।

ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ

	ਯ
	ਰ
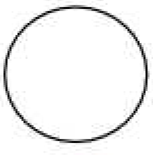	ਲ
	ਵ
	ੜ

ਯ	ਵ
ਰ	ੜ
ਲ	ਯ
ਵ	ਰ
ੜ	ਲ

ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਅੱਖਰ ਚੁਣੋ

ਕ	...	ਗ	ਘ	ਙ	ਖ	ਸ
ਚ	ਛ	ਜ	...	ਞ	ਲ	ਛ
ਟ	ਠ	...	ਢ	ਣ	ਡ	ਤ
ਤ	...	ਦ	ਧ	ਨ	ਰ	ਥ

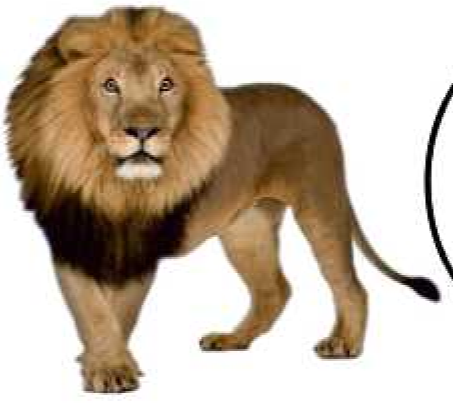

ਸ਼

ਸ਼ੇਰ

ਸ਼ਲਗਮ

ਖ਼

ਖ਼ਰਗੋਸ਼

ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ

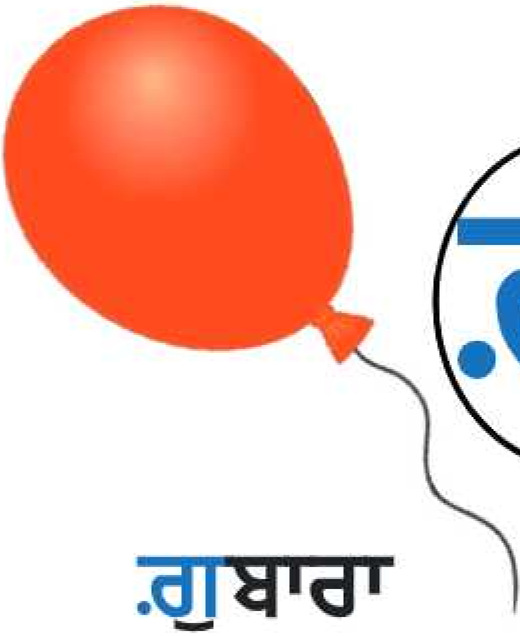

ਗ਼

ਗ਼ੁਬਾਰਾ

ਗ਼ਲੀਚਾ

ਜ਼

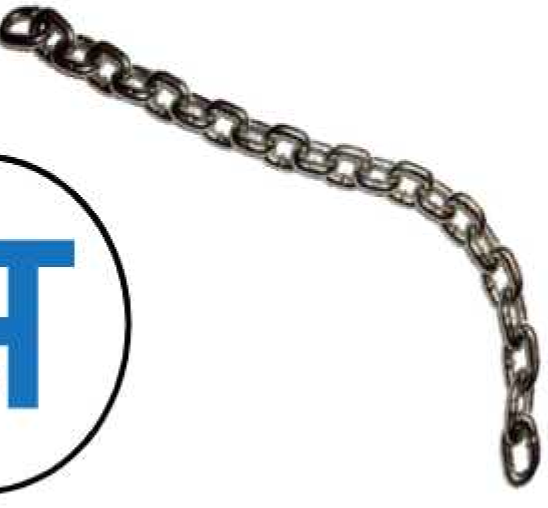

ਜ਼ੈਬਰਾ

ਜ਼ੰਜੀਰ

ਫ਼

ਫ਼ੁਟਬਾਲ

ਫ਼ਰਾਕ

ਲ਼

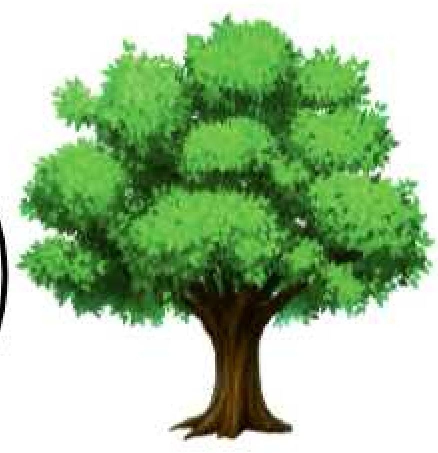

ਬੱਦਲ਼

ਪਿੱਪਲ਼

ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹੀ ਅੱਖਰ 'ਤੇ ਗੋਲ਼ਾ ਲਾਓ -

	ਸ਼	ਜ਼	ਖ਼
	ਖ਼	ਫ਼	ਸ਼
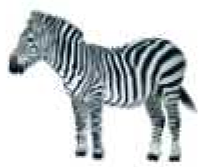	ਗ਼	ਲ਼	ਜ਼
	ਸ਼	ਜ਼	ਖ਼
	ਫ਼	ਗ਼	ਲ਼

ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ

ਪ	ਧ	ਖ	ਥ
ੲ	ਟ	ਭ	ਡ
ਤ	ਝ	ਮ	ਸ
ਦ	ਢ	ਵ	ੜ

ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ

ੳ	ਅ	ੲ	ਸ	ਹ	
ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਙ	
ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਞ	
ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ	
ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ	
ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	ਮ	
ਯ	ਰ	ਲ	ਵ	ੜ	
ਸ਼	ਖ਼	ਗ਼	ਜ਼	ਫ਼	ਲ਼

ਵਰਨ-ਮਾਲ਼ਾ ਗੀਤ (ਮੌਖਿਕ)

ੳ ਅ ੲ ਸ ਹ ਗਾਈਏ,

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਸਕੂਲ ਜਾਈਏ।

ਕ ਖ ਗ ਘ ਙ ਪੜ੍ਹੀਏ,

ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ਼ ਨਾ ਲੜੀਏ।

ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ ਬੋਲੀਏ,

ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬੱਚਿਓ ਕਦੇ ਨਾ ਡੋਲੀਏ।

ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ ਗਾਈਏ,

ਸਾਫ਼ ਪਾਈਏ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਨ੍ਹਾਈਏ।

ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ ਪਿਆਰਿਓ,

ਪੜ੍ਹੋ-ਲਿਖੋ ਤੁਸੀਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦੇ ਦੁਲਾਰਿਓ।

ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ ਬੱਚਿਓ,

ਕਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲੋ ਨਾ ਮਨਾਂ ਦੇ ਸੱਚਿਓ।

ਯ ਰ ਲ ਵ ੜ ਪਿਆਰਿਓ,

ਚੰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕੋ ਜ਼ਮੀਂ ਦੇ ਤਾਰਿਓ।

ਭੁਲਾਵੇਂ ਅੱਖਰ

ਚ	ਖ	ਜ	ਢ	ਨ
ਭ	ਲ	ਫ	ਤ	ਠ
ਝ	ਘ	ਹ	ਅ	ਗ
ਞ	ਯ	ਧ	ਬ	ਣ
ਪ	ਥ	ਡ	ਙ	ਸ
ਕ	ੲ	ਛ	ੜ	ੳ
ਦ	ਟ	ਮ	ਰ	ਵ
ਗ਼	ਖ਼	ਲ਼	ਜ਼	ਸ਼
		ਫ਼		

ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਬਿੰਦੂ ਮਿਲ਼ਾਓ ਅਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ-

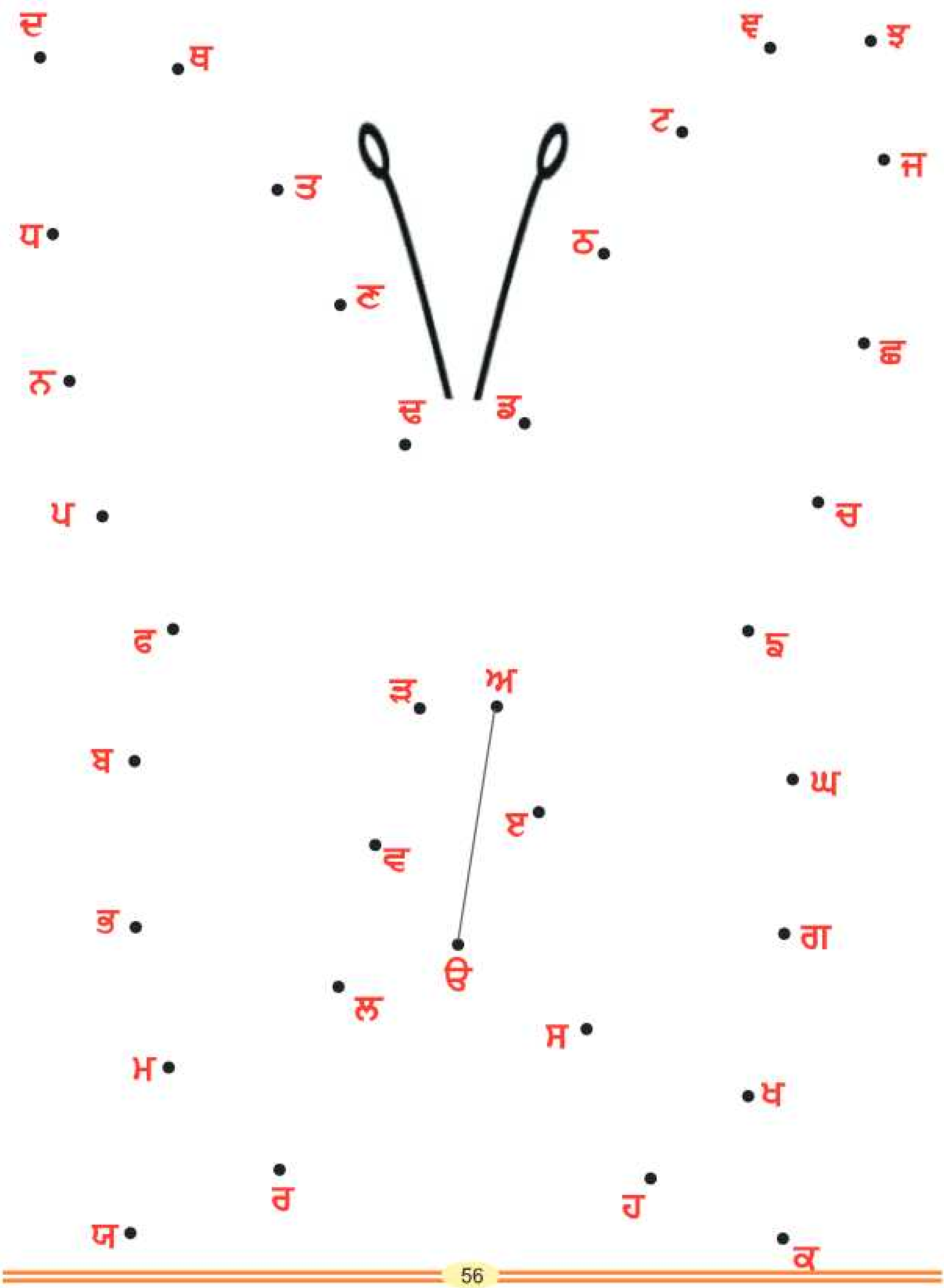

ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਅੱਖਰ ਚੁਣੋ

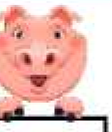

ੳ	...	ੲ	ਸ	ਹ	ਅ	ਜ
ਕ	...	ਗ	ਘ	ਙ	ਖ	ਸ
ਚ	ਛ	ਜ	...	ਞ	ਭ	ਝ
...	ਠ	ਡ	ਢ	ਨ	ਟ	ਚ
ਤ	ਥ	ਦ	...	ਨ	ਪ	ਧ
ਪ	ਫ	ਬ	ਭ	...	ਵ	ਮ
ਯ	...	ਲ	ਵ	ੜ	ਰ	ਗ
ਸ਼	ਖ਼	ਗ਼	...	ਫ਼	ਲ਼	ਜ਼

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਹ

ਰ

ਗ

ਕ

ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼	ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈੱਨਸਿਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਨ, ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਬਣਾਉਣ ਪ੍ਰਤਿ ਸੇਧ ਦੇਣਗੇ।

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਭ

ਤ

ਡ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ੜ

ੳ

ਝ

ਮ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਸ

ਅ

ਜ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਦ

ਧ

ਢ

ਪ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਖ

ਧ

ਥ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਘ

ਯ

ਟ

ਏ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਢ

ਢ

ਫ

ਫ

ਫ

ਫ

ਵ

ਵ

ਵ

ਵ

ਢ

ਢ

ਢ

ਢ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਨ

ਠ

ਲ

ਥ

ਆਓ, ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀਏ

ਖ

ਖ

ਟ

ਟ

ਟ

ਟ

ਙ

ਙ

ਙ

ਙ

ਛ

ਛ

ਛ

ਛ

ਪਾਠ - 1 ਮੁਕਤਾ (ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ)

ਘ ਰ ਘਰ	ਜ ਲ ਜਲ
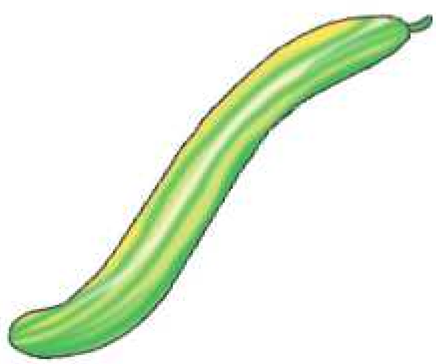	
ਤ ਰ ਤਰ	ਫ ਲ਼ ਫਲ਼
ਹ ਲ਼ ਹਲ਼	ਥ ਣ ਥਣ

ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ

ਘ	ਰ	ਘਰ	ਜ	ਲ	ਜਲ
ਤ	ਰ	ਤਰ	ਤ	ਲ	ਤਲ
ਵ	ਰ	ਵਰ	ਥ	ਲ	ਥਲ
ਭ	ਰ	ਭਰ	ਦ	ਲ	ਦਲ
ਡ	ਰ	ਡਰ	ਬ	ਲ	ਬਲ
ਨ	ਰ	ਨਰ	ਗ	ਲ਼	ਗਲ਼
ਕ	ਰ	ਕਰ	ਫ	ਲ਼	ਫਲ਼
ਦ	ਰ	ਦਰ	ਹ	ਲ਼	ਹਲ਼
ਚ	ਰ	ਚਰ	ਮ	ਲ਼	ਮਲ਼

ਘ	ੜ	ਘੜ	ਜਲ ਭਰ
ਫ	ੜ	ਫੜ	ਤਰ ਫੜ
ਜ	ਨ	ਜਨ	ਘਰ ਵੜ
ਸ	ਜ	ਸਜ	ਤਨ ਮਲ਼
ਰ	ਸ	ਰਸ	ਖ਼ਤ ਧਰ
ਤ	ਨ	ਤਨ	ਸਜ ਫਬ
ਮ	ਨ	ਮਨ	ਲੜ ਫੜ
ਧ	ਨ	ਧਨ	ਤਨ ਮਨ
ਨ	.ਗ	ਨ.ਗ	ਜਲ ਥਲ

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਮੁਕਤਾ : ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ :

	ਘ ਰ	ਘਰ
	ਤ ਰ	
	ਫ ਲ਼	
	ਜ ਲ	
	ਥ ਣ	
	ਹ ਲ਼	

ਅ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :-

ਤ, ਘ, ਦ, ਪ, ਨ → ਰ

ਹ, ਵ, ਫ, ਗ, ਦ → ਲ਼

ਪਾਠ - 2 ਮੁਕਤਾ : ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਕ ਲ ਮ ਕਲਮ	ਬ ਲ ਬ ਬਲਬ
ਬ ਟ ਨ ਬਟਨ	ਮ ਟ ਰ ਮਟਰ
	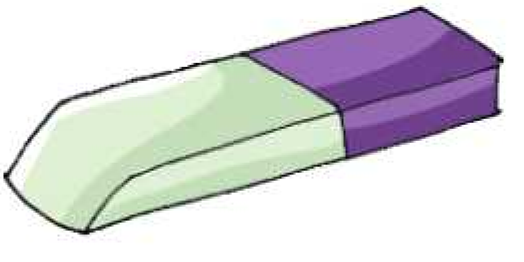
ਸ ੜ ਕ ਸੜਕ	ਰ ਬ ੜ ਰਬੜ
ਕ ਮ ਲ ਕਮਲ	ਬ ਲ਼ ਦ ਬਲ਼ਦ

ਮੁਕਤਾ : ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ

ਗ	ਰ	ਮ	ਗਰਮ	ਪ	ਵ	ਨ	ਪਵਨ
ਨ	ਰ	ਮ	ਨਰਮ	ਭ	ਵ	ਨ	ਭਵਨ
ਕ	ਲ	ਮ	ਕਲਮ	ਰ	ਮ	ਨ	ਰਮਨ
ਨ	ਗ	ਰ	ਨਗਰ	ਵ	ਤ	ਨ	ਵਤਨ
ਮ	ਟ	ਰ	ਮਟਰ	ਮ	ਦ	ਨ	ਮਦਨ
ਅ	ਮ	ਰ	ਅਮਰ	ਭ	ਜ	ਨ	ਭਜਨ
ਕ	ਮ	ਲ	ਕਮਲ	ਅ	ਮ	ਨ	ਅਮਨ
ਫ਼	ਰ	ਸ਼	ਫ਼ਰਸ਼	ਪ	ਰ	ਸ	ਪਰਸ
ਸ	ੜ	ਕ	ਸੜਕ				
ਕ	ਣ	ਕ	ਕਣਕ				
ਚ	ਮ	ਕ	ਚਮਕ				
ਨ	ਮ	ਕ	ਨਮਕ				
ਕ	ਰ	ਦ	ਕਰਦ				
ਦ	ਰ	ਦ	ਦਰਦ				
ਬ	ਲ	ਬ	ਬਲਬ				
ਬ	ਲ਼	ਦ	ਬਲ਼ਦ				

ਰਮਨ ਖ਼ਤ ਫੜ।

ਚਰਨ ਜਲ ਭਰ।

ਅਮਰ ਘਰ ਵੜ।

ਬਲਬ ਗਰਮ ਹਨ।

ਮਟਰ ਨਰਮ ਹਨ।

ਅਮਨ ਕਲਮ ਘੜ।

ਕਰਨ ਮਦਦ ਕਰ।

ਮਦਨ ਕਰਦ ਫੜ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਮੁਕਤਾ : ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ

ਕ ਮ ਲ =

ਮ ਟ ਰ =

ਸ ੜ ਕ =

ਬ ਲ ਬ =

ਅ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਕਰ → ਮ

ਨਰ → ਮ

ਗਰ → ਮ

ਕਲ → ਮ

ਕਰਮ

ੲ) ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਕਣਕ ਚਰਨ ਬਰਫ਼ ਪਰਸ

ਨਮਕ ਲਸਣ ਰਬੜ ਦਰਦ

ਪਾਠ - 3 ਮੁਕਤਾ : ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਕ ਸ ਰ ਤ ਕਸਰਤ	ਸ਼ ਲ ਗ ਮ ਸ਼ਲਗਮ
ਪ ਰ ਬ ਤ ਪਰਬਤ	ਦ ਰ ਖ਼ ਤ ਦਰਖ਼ਤ
ਬ ਰ ਤ ਨ ਬਰਤਨ	ਅ ਦ ਰ ਕ ਅਦਰਕ
ਅ ਚ ਕ ਨ ਅਚਕਨ	ਸ਼ ਰ ਬ ਤ ਸ਼ਰਬਤ

ਮੁਕਤਾ : ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਵਾਕ

ਗ	ਰ	ਦ	ਨ	ਗਰਦਨ	ਸ਼	ਲ	ਗ	ਮ	ਸ਼ਲਗਮ
ਬ	ਰ	ਤ	ਨ	ਬਰਤਨ	ਸ਼	ਰ	ਬ	ਤ	ਸ਼ਰਬਤ
ਅ	ਚ	ਕ	ਨ	ਅਚਕਨ	ਹ	ਰ	ਦ	ਮ	ਹਰਦਮ
ਅ	ਰ	ਜ	ਨ	ਅਰਜਨ	ਟ	ਮ	ਟ	ਮ	ਟਮਟਮ
ਪ	ਰ	ਬ	ਤ	ਪਰਬਤ	ਸ਼	ਸ	ਤ	ਰ	ਸ਼ਸਤਰ
ਸ਼	ਰ	ਬ	ਤ	ਸ਼ਰਬਤ	ਦ	ਫ਼	ਤ	ਰ	ਦਫ਼ਤਰ
ਕ	ਸ	ਰ	ਤ	ਕਸਰਤ	ਅ	ਰ	ਹ	ਰ	ਅਰਹਰ
ਬ	ਰ	ਕ	ਤ	ਬਰਕਤ	ਅ	ਜ	ਗ	ਰ	ਅਜਗਰ
ਬ	ਚ	ਪ	ਨ	ਬਚਪਨ	ਤ	ਰ	ਕ	ਸ਼	ਤਰਕਸ਼

ਧ	ੜ	ਕ	ਣ	ਧੜਕਣ	ਹਰਮਨ ਕਰਦ ਪਕੜ।
ਸ	ਰ	ਕ	ਸ	ਸਰਕਸ	ਸਰਬਣ ਕਲਮ ਘੜ।
ਖ	ਸ	ਖ	ਸ	ਖਸਖਸ	ਸ਼ਲਗਮ ਨਰਮ ਹਨ।
ਹ	ਰ	ਜ	ਸ	ਹਰਜਸ	ਹਰਜਸ ਬਲ਼ਦ ਫੜ।
ਖ	ਟ	ਮ	ਲ	ਖਟਮਲ	ਬਰਤਨ ਗਰਮ ਸਨ।
ਮ	ਲ	ਮ	ਲ	ਮਲਮਲ	ਅਰਜਨ ਤਰਕਸ਼ ਫੜ।
ਦ	ਲ	ਦ	ਲ	ਦਲਦਲ	ਸ਼ਬਨਮ ਅਦਰਕ ਰਗੜ।
ਗ	ਲ	ਗ	ਲ	ਗਲਗਲ	ਅਕਬਰ ਕਸਰਤ ਕਰ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਮੁਕਤਾ : ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ

ਅ ਦ ਰ ਕ = ____________

ਪ ਰ ਬ ਤ = ____________

ਬ ਰ ਤ ਨ = ____________

ਸ਼ ਲ ਗ ਮ = ____________

ਅ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਪਰ → ਬਤ ← ਸ਼ਰ ____________ ____________

ਹਰ → ਮਨ ← ਜਰ ____________ ____________

ਅਰ → ਜਨ ← ਦਰ ____________ ____________

ਖਟ → ਮਲ ← ਮਲ ____________ ____________

ੲ) ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਸ਼ਰਬਤ ਖਟਮਲ ਜਗਮਗ ਪਰਬਤ

ਗਰਦਨ ਅਚਕਨ ਕਸਰਤ ਸਰਕਸ

ਪਾਠ- 4 ਕੰਨਾ (ਾ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

	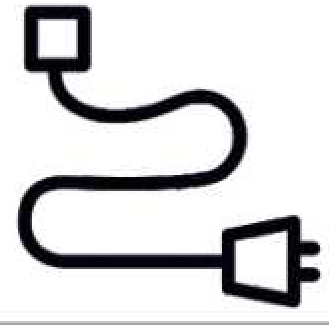
ਕਾ ਰ ਕਾਰ	ਤਾ ਰ ਤਾਰ
ਹਾ ਰ ਹਾਰ	ਘ ੜਾ ਘੜਾ
ਰਾ ਜਾ ਰਾਜਾ	ਵਾ ਜਾ ਵਾਜਾ

ਕੰਨਾ (ਾ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸਾ ਹਾ ਕਾ ਖਾ ਗਾ ਘਾ ਚਾ ਛਾ ਜਾ ਝਾ

ਟਾ ਠਾ ਡਾ ਢਾ ਤਾ ਥਾ ਦਾ ਧਾ ਨਾ ਪਾ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ)

ਕੰਨਾ (ਾ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਰਾਮ	ਦਾਲ਼	ਥਾਲ਼	ਸਾਗ	ਬਾਗ਼	ਰਾਤ
ਕਾਕਾ	ਤਾਲਾ	ਮਾਮਾ	ਨਾਨਾ	ਚਾਚਾ	ਦਾਦਾ
ਪਾਪਾ	ਬਾਬਾ	ਰਾਜਾ	ਵਾਜਾ	ਕਾਲ਼ਾ	ਗਾਰਾ
ਕੜਾ	ਹਰਾ	ਗਧਾ	ਘੜਾ	ਤਵਾ	ਹਵਾ
ਗਾਜਰ	ਚਾਦਰ	ਪਾਲਕ	ਜਾਮਣ	ਸਾਬਣ	ਦਾਤਣ
ਅਨਾਰ	ਜਮਾਤ	ਫ਼ਰਾਕ	ਦਵਾਤ	ਬਸਤਾ	ਚਰਖਾ
ਡਾਕਟਰ	ਸਰਦਾਰ	ਅਰਦਾਸ	ਦਸਤਾਰ	ਪਰਸ਼ਾਦ	ਬਹਾਦਰ

ਕੰਨਾ (ਾ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਕਾਕਾ ਆ।
- ਦਾਤਣ ਕਰ।
- ਪਾਠ ਯਾਦ ਕਰ।
- ਮਾਲ਼ਾ ਬਸਤਾ ਫੜਾ।
- ਗਾਣਾ ਗਾ।
- ਗਾਜਰ ਖਾ।
- ਸਾਬਣ ਨਾ ਘਸਾ।
- ਰਾਜਨ ਵਾਜਾ ਵਜਾ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਕਰ - ਕਾਰ	ਜਪ - ਜਾਪ
ਤਰ - ਤਾਰ	ਬਲ - ਬਾਲ
ਵਲ਼ - ਵਾਲ਼	ਭਰ - ਭਾਰ
ਤਲ - ਤਾਲ	ਦਲ਼ - ਦਾਲ਼

ਅ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

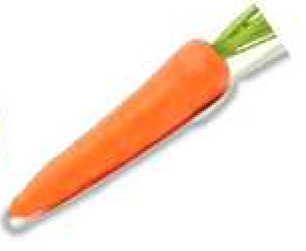

ਹਾਰ	ਘੜਾ	ਵਾਜਾ	ਗਾਜਰ

ਅਭਿਆਸ

ੲ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਹਾ + ਰ = ਹਾਰ

ਚਾ + ਕ = ______

ਵਾ + ਜਾ = ______

ਬਾ + ਬਾ = ______

ਰਾ + ਜਾ = ______

ਦਾ + ਦਾ = ______

ਗ + ਜਾ + ਰ = ______

ਜਾ + ਮ + ਣ = ______

ਬ + ਸ + ਤਾ = ______

ਚ + ਰ + ਖਾ = ______

ਸ) ਕਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਕਾਰ

ਪਾਠ-5 ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਸਿ ਰ ਸਿਰ	ਮਿ ਰ ਚ ਮਿਰਚ
ਹਿ ਰ ਨ ਹਿਰਨ	ਟਿ ਫ਼ ਨ ਟਿਫ਼ਨ
	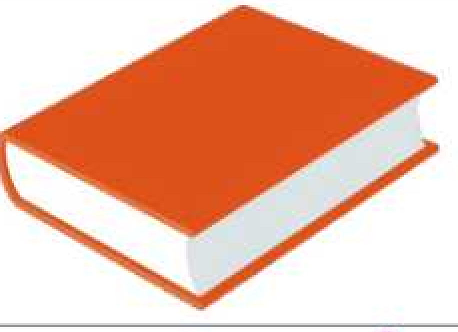
ਗਿ ਰ ਝ ਗਿਰਝ	ਕਿ ਤਾ ਬ ਕਿਤਾਬ

ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸਿ ਹਿ ਕਿ ਖਿ ਗਿ ਘਿ ਚਿ ਛਿ ਜਿ ਝਿ

ਟਿ ਠਿ ਡਿ ਢਿ ਤਿ ਥਿ ਦਿ ਧਿ ਨਿ ਪਿ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।)

ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

ਚਿਣ	ਗਿਣ	ਮਿਣ	ਤਿਣ	ਦਿਲ	ਤਿਲ
ਮਿਲ਼	ਦਿਨ	ਲਿਖ	ਚਿਰ	ਧਿਰ	ਫਿਰ
ਕਿਰਨ	ਮਿਰਚ	ਕਿਰਤ	ਗਿਟਕ	ਸਿਹਤ	ਫ਼ਿਲਮ
ਬਿਮਾਰ	ਧਿਆਨ	ਨਿਤਾਰ	ਰਿਵਾਜ	ਸਿਤਾਰ	ਵਿਚਾਰ
ਨਹਿਰ	ਸ਼ਹਿਰ	ਲਹਿਰ	ਸ਼ਹਿਦ	ਮਹਿਕ	ਗਣਿਤ
ਰਿਕਸ਼ਾ	ਰਿਸ਼ਤਾ	ਸਿਰਕਾ	ਚਿਮਟਾ	ਕਿਰਪਾ	ਕਵਿਤਾ
ਕਿਸਮਤ	ਇਨਸਾਨ	ਕਿਰਪਾਨ	ਮਹਿਮਾਨ	ਬਿਸਤਰਾ	ਪਰਿਵਾਰ

ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਵਾਕ

- ਸਿਰ ਵਾਹ।
- ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ।
- ਕਿਰਨ ਪਾਠ ਲਿਖ।
- ਸਿਮਰਨ ਸਿਤਾਰ ਵਜਾ।
- ਕਿਰਤ ਕਰ।
- ਸ਼ਹਿਦ ਖਾ।
- ਮਿਰਚ ਨਾ ਖਾ।
- ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਸਰ	-	ਸਿਰ	ਦਲ	-	ਦਿਲ
ਦਸ	-	ਦਿਸ	ਚਰ	-	ਚਿਰ
ਮਲ਼	-	ਮਿਲ਼	ਤਲ਼	-	ਤਿਲ਼
ਪਤਾ	-	ਪਿਤਾ	ਕਰਨ	-	ਕਿਰਨ

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਗਿਣ	=	ਗਿਣ	— ਦਨ	=	
— ਦਲ	=		— ਪਤਾ	=	
— ਮਰਚ	=		— ਗਟਕ	=	
— ਕਰਤ	=		— ਪਆਸ	=	
— ਹਸਾਬ	=		—ਨਤਾਰ	=	
ਸ਼ —ਹਦ	=		ਮ —ਹਕ	=	

ੲ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ:

ਸਿ + ਰ = ________	ਨ + ਹਿ + ਰ = ________
ਦਿ + ਲ = ________	ਸ਼ + ਹਿ + ਰ = ________
ਦਿ + ਨ = ________	ਕ + ਵਿ + ਤਾ = ________
ਹਿ + ਰ + ਨ = ________	ਫ਼ਿ + ਲ + ਮ = ________
ਕਿ + ਰ + ਨ = ________	ਸਿ + ਫ਼ + ਰ = ________

ਸ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

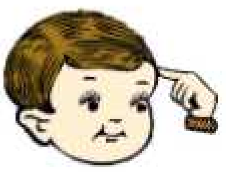

ਸਿਰ	ਕਿਤਾਬ	ਹਿਰਨ	ਮਿਰਚ
________	________	________	________
________	________	________	________

ਹ) ਸਿਹਾਰੀ (ਿ) ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਿ ਿ ਿ ਿ ਿ

ਪਾਠ - 6 ਬਿਹਾਰੀ (ੀ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

	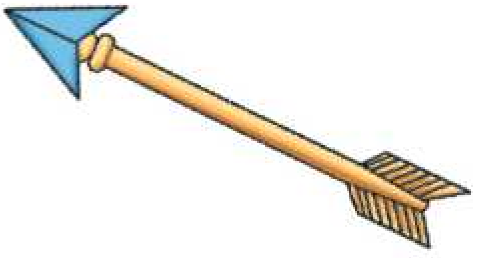
ਜੀ ਪ ਜੀਪ	ਤੀ ਰ ਤੀਰ
ਘ ੜੀ ਘੜੀ	ਦੀ ਵਾ ਦੀਵਾ
ਸੀ ਟੀ ਸੀਟੀ	ਕ ਮੀ ਜ਼ ਕਮੀਜ਼

ਬਿਹਾਰੀ (ੀ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੀ ਹੀ ਕੀ ਖੀ ਗੀ ਘੀ ਚੀ ਛੀ ਜੀ ਝੀ

ਟੀ ਠੀ ਡੀ ਢੀ ਤੀ ਥੀ ਦੀ ਧੀ ਨੀ ਪੀ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।)

ਬਿਹਾਰੀ (ੀ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਖੀਰ	ਵੀਰ	ਰੀਲ	ਨੀਲ	ਝੀਲ	ਭੀੜ
ਗੀਤ	ਜੀਭ	ਹਰੀ	ਦਰੀ	ਪਰੀ	ਨਦੀ
ਹਾਥੀ	ਮਾਸੀ	ਦਾਦੀ	ਕੀੜਾ	ਪੀਪਾ	ਦੀਵਾ
ਨੀਲੀ	ਪੀਲ਼ੀ	ਕੀੜੀ	ਸ਼ੀਸ਼ੀ	ਸੀਟੀ	ਬੀਬੀ
ਸਰੀਰ	ਲਕੀਰ	ਪਨੀਰ	ਕਮੀਜ਼	ਮਸ਼ੀਨ	ਜ਼ਮੀਨ
ਬ਼ਗੀਚੀ	ਪਤੀਲੀ	ਮਦਾਰੀ	ਮਲ਼ਾਈ	ਲਿਖਾਈ	ਕਿਆਰੀ
ਵੀਰਵਾਰ	ਸਾਈਕਲ	ਨਾਰੀਅਲ	ਹਲਵਾਈ	ਪਟਵਾਰੀ	ਪਿਚਕਾਰੀ

ਬਿਹਾਰੀ (ੀ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਵੀਰ ਖੀਰ ਖਾ।
- ਦੀਪੀ ਵਰਦੀ ਪਾ।
- ਰਾਣੀ ਸੀਟੀ ਵਜਾ।
- ਨਵਨੀਤ ਗੀਤ ਗਾ।
- ਜੀਤੀ ਹਲ਼ਦੀ ਲਿਆ।
- ਚਾਚੀ ਮਸ਼ੀਨ ਚਲਾ।
- ਵੀਰ ਕੀਮਤੀ ਘੜੀ ਲਿਆਇਆ।
- ਮਲਕੀਤ ਬਲਬ ਜਗਾ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਚਰ	- ਚੀਰ	ਤਰ	- ਤੀਰ
ਨਰ	- ਨੀਰ	ਭਰ	- ਭਰੀ
ਬਲ	- ਬਲੀ	ਮਿਲ਼	- ਮੀਲ
ਗਰਮ	- ਗਰਮੀ	ਬਰਫ਼	- ਬਰਫ਼ੀ

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

ਗੀਤ =	ਗੀਤ	ਵ — ਰ =	
ਭ — ੜ =		ਸ — ਟ =	
ਦ — ਪਕ =		ਪਨ — ਰ =	
ਮਸ਼ — ਨ =		ਕਮ — ਜ਼ =	
ਕੜਛ — =		ਹਲ਼ਦ — =	

ੲ) ਮਾਤਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਤੇ ਰੰਗ ਭਰੋ :

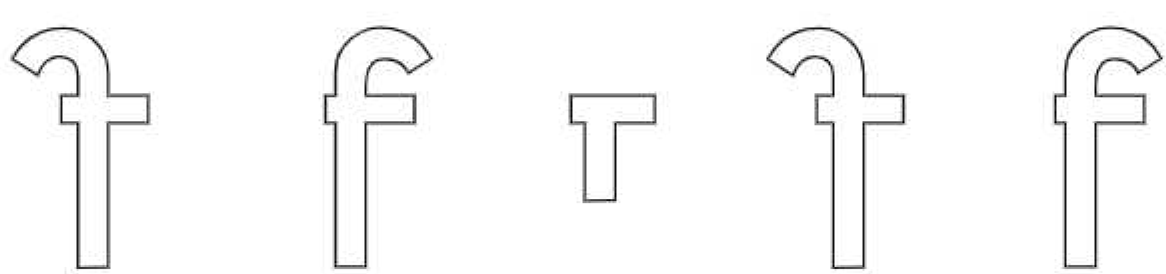

ਸ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਤੀ + ਰ = ______ ਪ + ਨੀ + ਰ = ______

ਵੀ + ਰ = ______ ਮ + ਸ਼ੀ + ਨ = ______

ਗੀ + ਤ = ______ ਪ + ਤੀ + ਲੀ = ______

ਸੀ + ਟੀ = ______ ਕੀ + ਮ + ਤੀ = ______

ਹ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਜੀਪ	ਸੀਟੀ	ਘੜੀ	ਤੀਰ

ਕ) ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਭਰੋ :

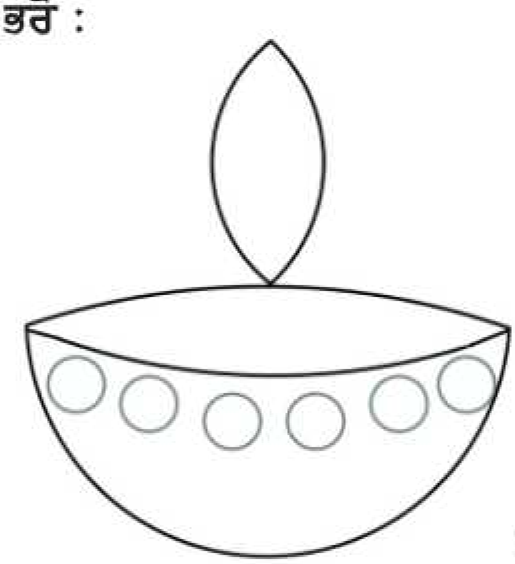

ਦੀਵਾ

ਪਾਠ - 7 ਔਂਕੜ (ੁ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੁ ਲ ਪੁਲ਼	ਗੁ ੜ ਗੁੜ
ਬੁ ਰ ਸ਼ ਬੁਰਸ਼	ਮੁ ਰ ਗਾ ਮੁਰ.ਗਾ
ਗੁ ਲਾ ਬ ਗੁਲਾਬ	ਕੁ ਰ ਸੀ ਕੁਰਸੀ

ਔਂਕੜ (ੁ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਬੁ ਭੁ ਮੁ ਕੁ ਖੁ ਗੁ ਘੁ ਚੁ ਛੁ ਜੁ ਝੁ

ਪੁ ਫੁ ਟੁ ਠੁ ਡੁ ਤੁ ਥੁ ਦੁ ਧੁ ਨੁ ਰੁ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।)

ਔਂਕੜ (ੁ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਤੁਰ	ਖੁਰ	ਗੁਣ	ਬੁਣ	ਚੁਣ	ਹੁਣ
ਮੁੜ	ਸੁਣ	ਬੁਰਾ	ਖ਼ੁਸ਼ੀ	ਕੁੜੀ	ਪੁੜੀ
ਕੁਲੀ	ਛੁਰੀ	ਚੁਸਤ	ਕੁਤਰ	ਖੁਸ਼ਕ	ਬੁਰਸ਼
ਉਮਰ	ਹੁਕਮ	ਜੁਰਾਬ	ਦੁਕਾਨ	ਰੁਮਾਲ	ਜ਼ੁਕਾਮ
ਖੁਰਪਾ	ਤੁਰਨਾ	ਕੁੜਤਾ	ਕੁਲਚਾ	ਫੁਲਕਾ	ਸੁਰਮਾ
ਗ਼ੁਬਾਰਾ	ਫੁਹਾਰਾ	ਕੁਸ਼ਤੀ	ਕੁਰਸੀ	ਚੁਰਾਸੀ	ਗੁਲਾਬੀ
ਕੁਦਰਤ	ਪੁਸਤਕ	ਨੁਕਸਾਨ	ਬੁਝਾਰਤ	ਫੁਲਕਾਰੀ	ਹੁਸ਼ਿਆਰ

ਔਂਕੜ (ੁ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਗੁੜ ਖਾ।
- ਕੁਸਮ ਬੁਰਸ਼ ਕਰ।
- ਸੁਮਨ ਗੁਲਾਬ ਚੁਣ।
- ਗੁਰਮਨ ਪੁਸਤਕ ਫੜ।
- ਕੁੜਤਾ ਪਾ।
- ਠੁਮਕ ਠੁਮਕ ਤੁਰ।
- ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਬਣ।
- ਬੁਲਬੁਲ ਦਾ ਗੀਤ ਸੁਣ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਸਰ - ਸੁਰ	ਤਰ - ਤੁਰ
ਬਣ - ਬੁਣ	ਭਰ - ਭੁਰ
ਸਣ - ਸੁਣ	ਤਰਨਾ - ਤੁਰਨਾ
ਕੜੀ - ਕੁੜੀ	ਕਸਮ - ਕੁਸਮ

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਚੁਣ	=	___ ਣ	ਸੁਣ	=	___ ਣ
ਪੁਲ਼	=	___ ਲ਼	ਪੁੜੀ	=	___ ੜੀ
ਕੁੜੀ	=	___ ੜੀ	ਛੁਰੀ	=	___ ਰੀ
ਬੁਰਸ਼	=	___ ਰਸ਼	ਫੁਲਕਾ	=	___ ਲਕਾ
ਕੁਰਸੀ	=	___ ਰਸੀ	ਜੁਰਾਬ	=	___ ਰਾਬ
ਪੁਸਤਕ	=	___ ਸਤਕ	ਬੁਲਬੁਲ	=	___ ਲ ___ ਲ

ੲ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਪੁ + ਲ਼ = ______	ਮੁ + ਰ + ਗ਼ਾ = ______
ਗੁ + ੜ = ______	ਜੁ + ਰਾ + ਬ = ______
ਤੁ + ਰ = ______	ਗ਼ੁ + ਬਾ + ਰਾ = ______
ਕੁ + ੜੀ = ______	ਰੁ + ਮਾ + ਲ = ______

ਸ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

ਪੁਲ਼	ਬੁਰਸ਼	ਮੁਰ.ਗਾ	ਗੁਲਾਬ
______	______	______	______
______	______	______	______

ਹ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

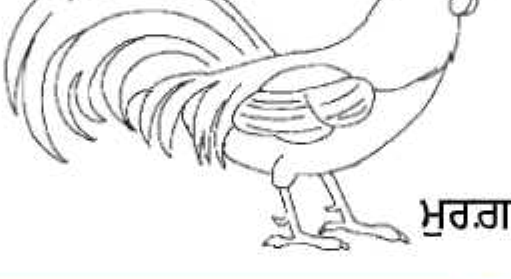
ਮੁਰ.ਗਾ

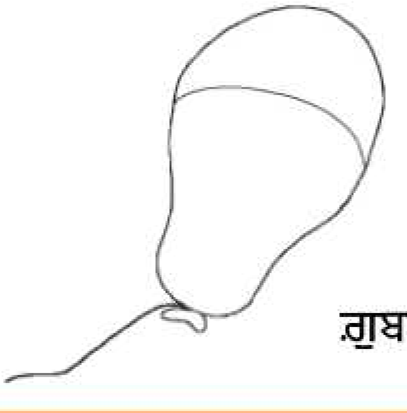
ਗ਼ੁਬਾਰਾ

ਪਾਠ - 8 ਦੁਲੈਂਕੜ (ੂ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

	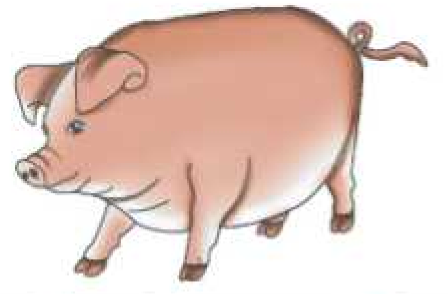
ਬੂ ਟ ਬੂਟ	ਸੂ ਰ ਸੂਰ
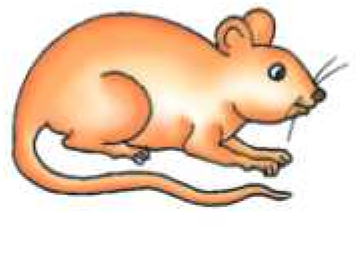	
ਚੂ ਹਾ ਚੂਹਾ	ਸੂ ਰ ਜ ਸੂਰਜ
ਡ ਮ ਰੂ ਡਮਰੂ	ਸ ਕੂ ਟ ਰ ਸਕੂਟਰ

ਦੁਲੈਂਕੜ (ੂ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੂ ਹੂ ਕੂ ਖੂ ਗੂ ਘੂ ਚੂ ਛੂ ਜੂ ਝੂ

ਟੂ ਠੂ ਡੂ ਢੂ ਤੂ ਥੂ ਦੂ ਧੂ ਨੂ ਪੂ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ।)

ਦੁਲੈਂਕੜ (ੂ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਸੂਟ	ਬੂਟ	ਤੂਤ	ਜੂਨ	ਦੂਰ	ਲਹੂ
ਭਾਲੂ	ਆਲੂ	ਚਾਕੂ	ਕਾਜੂ	ਆੜੂ	ਝਾੜੂ
ਪੂਜਾ	ਝੂਟਾ	ਭੂਰਾ	ਭੂਆ	ਚੀਕੂ	ਦੀਪੂ
ਮੂਲ਼ੀ	ਦੂਰੀ	ਦੂਜੀ	ਚੂਹੀ	ਚੂਰੀ	ਤੂੜੀ
ਸੂਰਜ	ਚੂਰਨ	ਪੂਰਨ	ਸੂਰਤ	ਪੂਰਬ	ਸਕੂਲ
ਖਜੂਰ	ਡਮਰੂ	ਕਚਾਲੂ	ਕਤੂਰਾ	ਕੂਹਣੀ	ਮੂਰਤੀ
ਕਬੂਤਰ	ਅਮਰੂਦ	ਤਰਬੂਜ਼	ਜਗਰੂਪ	ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ	ਜਾਦੂਗਰ

ਦੁਲੈਂਕੜ (ੂ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਰੂਪ ਬੂਟ ਪਾ।
- ਸੂਰਜ ਦੀ ਮੂਰਤ ਬਣਾ।
- ਅਨੂਪ ਕਬੂਤਰ ਉਡਾ।
- ਬਬਲੂ ਕੂਹਣੀ ਨਾ ਮਾਰ।
- ਦੀਪੂ ਸਕੂਲ ਜਾ।
- ਚਾਕੂ ਨਾਲ਼ ਚੀਕੂ ਚੀਰ।
- ਪੂਰਨ ਚੂਰਨ ਖਾ।
- ਰਾਜੂ ਅਮਰੂਦ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਰ	-	ਦੂਰ	ਘਰ	-	ਘੂਰ
ਸਤ	-	ਸੂਤ	ਝਾੜ	-	ਝਾੜੂ
ਸਰ	-	ਸੂਰ	ਚਾਕ	-	ਚਾਕੂ
ਚਰਨ	-	ਚੂਰਨ	ਸੁਰਮਾ	-	ਸੂਰਮਾ

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਸੂਟ	=	___ ਟ	ਗਊ	=	ਗ ___
ਘੂਰ	=	___ ਰ	ਆਲੂ	=	ਆ ___
ਪੂੜੀ	=	___ ੜੀ	ਭੂਆ	=	___ ਆ
ਚੂਰਨ	=	___ ਰਨ	ਸਕੂਲ	=	ਸ ___ ਲ

ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

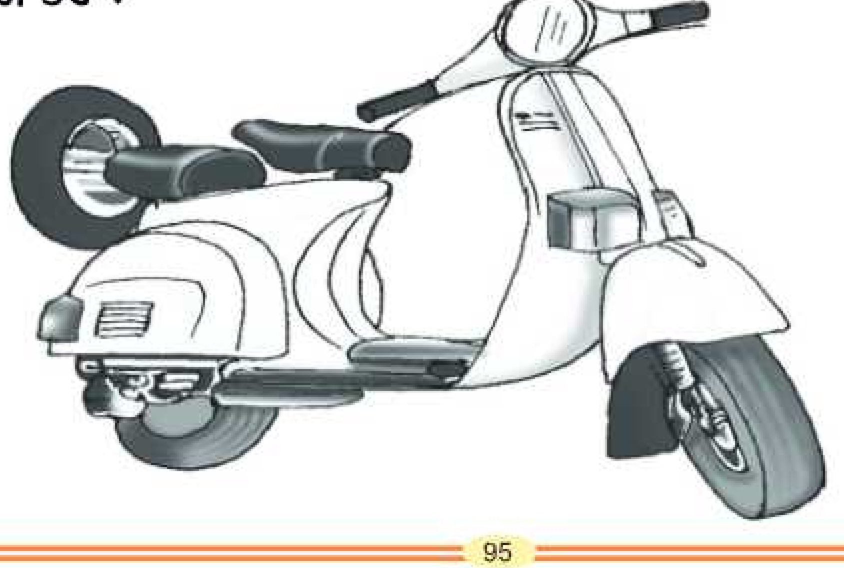

ਸਕੂਟਰ

ੲ) ਮਾਤਰਾ ਪਛਾਣੋ :

ੀ	ਾ	ੂਂ	ਿ	ੀ	ੁਂ
ੂਂ	ਿ	ੁਂ	ੂਂ	ੀ	ਾ

ਸ) ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

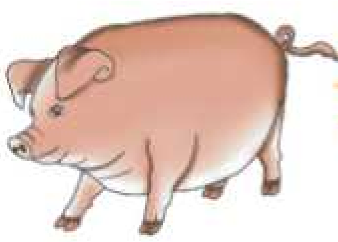

ਬੂਟ	ਸੂਰ	ਸੂਰਜ	ਡਮਰੂ

ਹ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਬੂ → ਟ ← ਸੂ   ਬੂਟ

ਪੂ → ਰਬ, ਰਨ

ਦੂ → ਰ ← ਨੂ

ਸੂ → ਰਜ, ਰਤ

ਪਾਠ - 9 ਲਾਂ (ੇ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਸੇ ਬ ਸੇਬ

ਕੇ ਲਾ ਕੇਲਾ

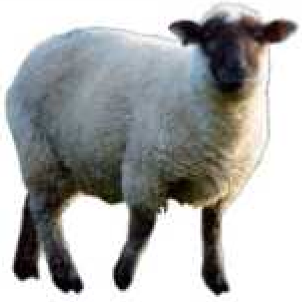

ਭੇ ਡ ਭੇਡ

ਸ ਲੇ ਟ ਸਲੇਟ

ਸ ਪੇ ਰਾ ਸਪੇਰਾ

ਪ ਲੇ ਟ ਪਲੇਟ

ਲਾਂ (ੇ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੇ ਹੇ ਕੇ ਖੇ ਗੇ ਘੇ ਚੇ ਛੇ ਜੇ ਝੇ

ਟੇ ਠੇ ਡੇ ਢੇ ਤੇ ਥੇ ਦੇ ਧੇ ਨੇ ਪੇ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।)

ਲਾਂ (ੇ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਬੇਰ	ਰੇਲ	ਮੇਜ਼	ਤੇਲ	ਸੇਬ	ਜੇਬ
ਖੇਤ	ਰੇਤ	ਖੇਸ	ਦੇਸ	ਖੇਡ	ਭੇਡ
ਕੇਲਾ	ਮੇਲਾ	ਚੇਲਾ	ਪੇੜਾ	ਬੇਬੇ	ਮੇਥੀ
ਬੇਰੀ	ਪੇਟੀ	ਨੇਕੀ	ਖੇਸੀ	ਰੇਤੀ	ਖੇਤੀ
ਵੇਲਣਾ	ਸ਼ੇਰਨੀ	ਕੇਸਰੀ	ਪਲੇਟ	ਸਲੇਟ	ਸਵੇਰ
ਕਰੇਲਾ	ਹਨੇਰਾ	ਵਛੇਰਾ	ਸਪੇਰਾ	ਜਲੇਬੀ	ਚਮੇਲੀ
ਹਥੇਲ਼ੀ	ਸਲੇਟੀ	ਪਰਦੇਸ	ਬੇਸਮਝ	ਥਾਣੇਦਾਰ	ਸੂਬੇਦਾਰ

ਲਾਂ (ੇ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਮੇਲੇ ਜਾ।
- ਕੇਲੇ ਖਾ।
- ਸੇਬ ਤੇ ਬੇਰ ਲਿਆ।
- ਬੇਬੇ ਕਰੇਲੇ ਬਣਾ।
- ਹਵੇਲੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਭੇੜ ਦੇ।
- ਸੇਵਕ ਸਵੇਰ ਵੇਲ਼ੇ ਖੇਤ ਜਾ।
- ਸੇਵਕ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰੁਕ।
- ਨੀਲੇ ਅਤੇ ਪੀਲ਼ੇ ਗ਼ੁਬਾਰੇ ਲਿਆ।

ਅਭਿਆਸ

(ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਰ - ਦੇਰ

ਮਲ਼ - ਮੇਲ਼

ਖ਼ਤ - ਖੇਤ

ਤਲ - ਤੇਲ

ਵਲ਼ - ਵੇਲ

ਦਸ - ਦੇਸ

ਰਲ਼ - ਰੇਲ

ਸਰ - ਸੇਰ

(ਅ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਖੇਤ = ______

ਵੇਲ = ______

ਸੇਬ = ______

ਰੇਲ = ______

ਸਵੇਰ = ______

ਰੇਤਾ = ______

ਬਨੇਰਾ = ______

ਕਰੇਲਾ = ______

(ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

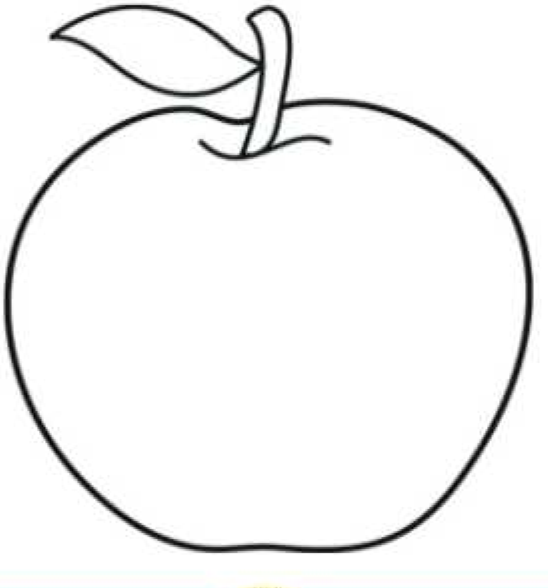

ਸੇਬ

(ਸ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸ਼ੇ + ਰ = ______ ਵੇ + ਲ + ਣਾ = ______

ਸੇ + ਬ = ______ ਕ + ਰੇ + ਲਾ = ______

ਦੇ + ਸ = ______ ਜ + ਲੇ + ਬੀ = ______

ਬੇ + ਰੀ = ______ ਵ + ਛੇ + ਰਾ = ______

(ਹ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਸੇ → ਬ ← ਜੇ ______ ______

ਰੇ → ਤ ← ਖੇ ______ ______

ਕੇ → ਲਾ ← ਮੇ ______ ______

ਸ → ਲੇਟ ← ਪ ______ ______

(ਕ) ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ :

ਸੇ	ਸੀ	ਸਾ	ਸ	ਸੂ	ਸੁ	ਸਿ
ਰੀ	ਰੂ	ਰ	ਰੇ	ਰਿ	ਰਾ	ਰੁ
ਦੀ	ਦੂ	ਦ	ਦੇ	ਦਿ	ਦਾ	ਦੁ
ਮੀ	ਮੂ	ਮ	ਮੇ	ਮਿ	ਮਾ	ਮੁ

ਪਾਠ - 10 ਦੁਲਾਵਾਂ (ੈ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੈ ਰ ਪੈਰ	ਵੈ ਨ ਵੈਨ
ਥੈ ਲਾ ਥੈਲਾ	ਐ ਨ ਕ ਐਨਕ
ਕੈ ਮ ਰਾ ਕੈਮਰਾ	ਜ਼ੈ ਬ ਰਾ ਜ਼ੈਬਰਾ

ਦੁਲਾਵਾਂ (ੈ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੈ ਹੈ ਕੈ ਖੈ ਗੈ ਘੈ ਚੈ ਛੈ ਜੈ ਝੈ

ਟੈ ਠੈ ਡੈ ਢੈ ਤੈ ਥੈ ਥੈ ਧੈ ਨੈ ਪੈ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ)

ਦੁਲਾਵਾਂ (ੈ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਸੈਰ	ਗੈਸ	ਭੈਣ	ਬੈਠ	ਵੈਦ	ਕੈਦ
ਪੈਸਾ	ਥੈਲਾ	ਮੈਦਾ	ਸੈਨਾ	ਮੈਨਾ	ਹੈਜ਼ਾ
ਥੈਲੀ	ਪੈਲ਼ੀ	ਮੈਲ਼ੀ	ਛੈਣੀ	ਵੈਰੀ	ਕੈਦੀ
ਮੈਡਮ	ਬੈਠਕ	ਪੈਦਲ	ਮੈਡਲ	ਪੈਕਟ	ਜੈਕਟ
ਸਫ਼ੈਦ	ਬਨੈਣ	ਜ਼ੈਬਰਾ	ਫ਼ੈਸਲਾ	ਹੈਰਾਨ	ਮੈਦਾਨ
ਬੈਟਰੀ	ਬੈਠਣਾ	ਪੈਰਿਸ	ਸੈਨਿਕ	ਦੈਨਿਕ	ਕੈਲਾਸ਼
ਐਤਵਾਰ	ਜਰਨੈਲ	ਅਪਰੈਲ	ਕਰਨੈਲ	ਲਾਲਟੈਣ	ਜ਼ੈਲਦਾਰ

ਦੁਲਾਵਾਂ (ੈ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਸੈਰ ਕਰ।
- ਪੈਰ ਮੈਲ਼ੇ ਹਨ।
- ਕਰਨੈਲ ਨੇ ਪੈਲ਼ੀ ਵਾਹੀ।
- ਹੈਦਰ ਕੈਮਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆ।
- ਮੈਚ ਖੇਡ।
- ਪੈਸੇ ਵਾਲ਼ੀ ਥੈਲੀ ਲੈ।
- ਜਰਨੈਲ ਕੈਮਰਾ ਫੜ।
- ਭੈਣ ਸਵੈਟਰ ਬੁਣ।

ਅਭਿਆਸ

(ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਸਰ - ਸੈਰ

ਪਰ - ਪੈਰ

ਵਰ - ਵੈਰ

ਵਰੀ - ਵੈਰੀ

ਕਦੀ - ਕੈਦੀ

ਮੇਲ਼ - ਮੈਲ਼

ਵੇਦ - ਵੈਦ

ਫ਼ਸਲ - ਫ਼ੈਸਲਾ

(ਅ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਗੈਸ = ______

ਪੈਦਲ = ______

ਵੈਨ = ______

ਬੈਠਕ = ______

ਪੈਸਾ = ______

ਸੈਨਿਕ = ______

ਵੈਰੀ = ______

ਹੈਰਾਨ = ______

(ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

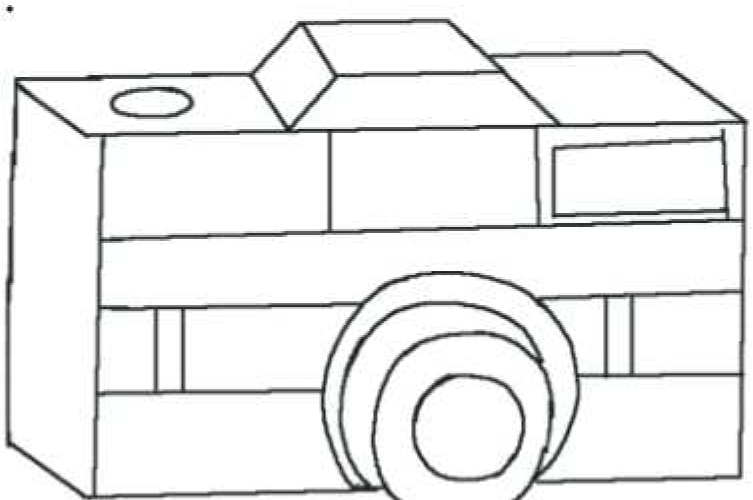

ਕੈਮਰਾ

(ਸ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਸੈ + ਰ = ______ ਥੈ + ਲਾ = ______

ਭੈ + ਣ = ______ ਬੈ + ਠ + ਕ = ______

ਗੈ + ਸ = ______ ਮੈ + ਦਾ + ਨ = ______

ਪੈ + ਸਾ = ______ ਸੈ + ਨਿ + ਕ = ______

(ਹ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਐਤਵਾਰ, ਪੈਸੇ, ਕੈਮਰਾ, ਸੈਰ)

1. ______ ਕਰ।
2. ______ ਵਾਲ਼ੀ ਥੈਲੀ ਲਿਆ।
3. ______ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ।
4. ਜਰਨੈਲ ______ ਫੜ।

(ਕ) ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਹੈਦਰ ਕੈਮਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆ।

ਪਾਠ - 11 ਹੋੜਾ (ੋ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਮੋ ਰ ਮੋਰ	ਢੋ ਲ ਢੋਲ
ਤੋ ਤਾ ਤੋਤਾ	ਘੋ ੜਾ ਘੋੜਾ
ਜੋ ਕ ਰ ਜੋਕਰ	ਬੋ ਤ ਲ ਬੋਤਲ

ਹੋੜਾ (ੋ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੋ ਹੋ ਕੋ ਖੋ ਗੋ ਘੋ ਚੋ ਛੋ ਜੋ ਝੋ

ਟੋ ਠੋ ਡੋ ਢੋ ਤੋ ਥੋ ਥੋ ਧੋ ਨੋ ਪੋ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ।)

ਹੋੜਾ (ੋ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਕੋਟ	ਬੋਲ	ਚੋਰ	ਡੋਰ	ਤੋਰ	ਖੋਜ
ਨੋਟ	ਵੋਟ	ਤੋਤਾ	ਜੋੜਾ	ਘੋੜਾ	ਕੋਕਾ
ਕੋਟੀ	ਮੋਟੀ	ਸੋਟੀ	ਰੋਟੀ	ਧੋਬੀ	ਗੋਭੀ
ਭੋਜਨ	ਜੋਕਰ	ਬੋਹੜ	ਬੋਤਲ	ਢੋਲਕ	ਗੋਲਕ
ਸਮੋਸਾ	ਕਟੋਰਾ	ਸੋਹਣਾ	ਕੋਟਲ਼ਾ	ਰਸੋਈ	ਕੋਇਲ
ਖੋਪੜੀ	ਪੋਟਲ਼ੀ	ਮੋਰਨੀ	ਟੋਕਰੀ	ਦੋਸਤੀ	ਲੋਹੜੀ
ਸੋਮਵਾਰ	ਹੋਣਹਾਰ	ਮਨੋਹਰ	ਸਰੋਵਰ	ਅਖਰੋਟ	ਖ਼ਰਗੋਸ਼

ਹੋੜਾ (ੋ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਢੋਲ ਵਜਾ।
- ਮੋਹਨ ਕੋਟ ਪਾ।
- ਧੋਬੀ ਚਾਦਰ ਧੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਕੋਮਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।
- ਸੋਨੀ ਰੋਟੀ ਖਾ।
- ਰਸੋਈ ਕੋਲ਼ ਜਾ।
- ਤੋਤਾ ਸੋਹਣੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।
- ਮੋਟਰ ਕੋਲ਼ ਖ਼ਰਗੋਸ਼ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

(ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਤਰ - ਤੋਰ

ਨਟ - ਨੋਟ

ਡਰ - ਡੋਰ

ਤਲ - ਤੋਲ

ਬਲ - ਬੋਲ

ਘੜਾ - ਘੋੜਾ

ਮਟਰ - ਮੋਟਰ

ਭਜਨ - ਭੋਜਨ

(ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਕੋਟ	=	— ਟ	ਬੋਤਲ	=	— ਤਲ
ਡੋਰ	=	— ਰ	ਬੋਹੜ	=	— ਹੜ
ਢੋਲ	=	— ਲ	ਸਮੋਸਾ	=	ਸ — ਸਾ
ਤੋਤਾ	=	— ਤਾ	ਟੋਕਰੀ	=	— ਕਰੀ
ਅਖਰੋਟ	=	ਅਖ — ਟ	ਰਸੋਈ	=	ਰ — ਈ

(ੲ) ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਮੋਰ

ਢੋਲ

(ਸ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ:

ਮੋ + ਰ	= ________	ਭੋ + ਜ + ਨ	= ________
ਤੋ + ਪ	= ________	ਸੋ + ਹ + ਨ	= ________
ਸੋ + ਟੀ	= ________	ਸ + ਮੋ + ਸਾ	= ________
ਟੋ + ਪੀ	= ________	ਟੋ + ਕ + ਰੀ	= ________

(ਹ) ਹੋੜਾ ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਚੱਕਰ ਲਾਓ :

ਘੜ	ਘੋੜਾ	ਘੜਾ	ਘੜੀ
ਡਰ	ਡਾਰ	ਡੋਰ	ਡੇਰਾ
ਪਤਾ	ਪਿਤਾ	ਪੋਤਾ	ਪੀਤਾ
ਮਟਰ	ਮੀਟਰ	ਮਟਰੀ	ਮੋਟਰ

(ਕ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਮੋ → ਰ ← ਝੋ ________ ________

ਮੋ → ਰ, ਮ ________ ________

ਲੋ → ਕ ← ਜੋ ________ ________

ਬੋ → ਹੜ, ਤਲ ________ ________

ਢੋ → ਲ ← ਤੋ ________ ________

ਜੋ → ਕਰ, ਬਨ ________ ________

ਪਾਠ - 12 ਕਨੌੜਾ (ੌ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਪੌ ੜੀ ਪੌੜੀ

ਫ਼ੌ ਜੀ ਫ਼ੌਜੀ

ਟੌ ਫ਼ੀ ਟੌਫ਼ੀ

ਪੌ ਦਾ ਪੌਦਾ

ਔ ਰ ਤ ਔਰਤ

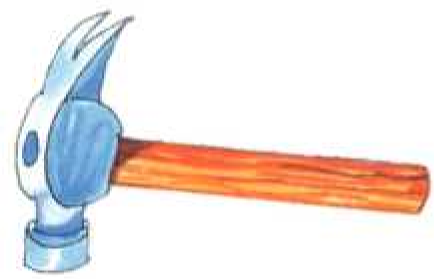

ਹ ਥੌ ੜੀ ਹਥੌੜੀ

ਕਨੌੜਾ (ੌ) ਮਾਤਰਾ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਸੌ ਹੌ ਕੌ ਖੌ ਗੌ ਘੌ ਚੌ ਛੌ ਜੌ ਝੌ

ਟੌ ਠੌ ਡੌ ਢੌ ਤੌ ਥੌ ਥੌ ਧੌ ਨੌ ਪੌ

(ਅਧਿਆਪਕ ਦੁਆਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ ।)

ਕਨੌੜਾ (ੌ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਚੌਲ਼	ਕੌਣ	ਧੌਣ	ਮੌਜ	ਫ਼ੌਜ	ਦੌੜ
ਪੌਦਾ	ਔਖਾ	ਸੌਖਾ	ਮੌਕਾ	ਚੌੜਾ	ਸੌਦਾ
ਫ਼ੌਜੀ	ਪੌੜੀ	ਹੌਲ਼ੀ	ਕੌਲੀ	ਕੌੜੀ	ਚੌਥੀ
ਔਰਤ	ਨੌਕਰ	ਹੌਸਲਾ	ਚੌਰਸ	ਰੌਣਕ	ਦੌਲਤ
ਜੌਹਰੀ	ਚੌਧਰੀ	ਚੌਰਸ	ਔਜ਼ਾਰ	ਦੌੜਾਕ	ਤੌਲੀਆ
ਪਕੌੜਾ	ਹਥੌੜਾ	ਕਚੌਰੀ	ਲਾਹੌਰ	ਭਗੌੜਾ	ਖਿਡੌਣਾ
ਪਸਤੌਲ	ਚਮਕੌਰ	ਹੌਲਦਾਰ	ਨੌਜਵਾਨ	ਮਖੌਲੀਆ	ਚੌਕੀਦਾਰ

ਕਨੌੜਾ (ੌ) ਮਾਤਰਾ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਪੌਦੇ ਲਾ।
- ਸੌਰਵ ਹਥੌੜਾ ਲਿਆ।
- ਗੌਰੀ ਖਿਡੌਣੇ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜੀ।
- ਗੌਰਵ ਦੌੜ ਕੇ ਪੌੜੀ ਲਿਆ।
- ਕਚੌਰੀ ਸੁਆਦ ਹੈ।
- ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਤੁਰ।
- ਪਕੌੜੇ ਕੌਣ-ਕੌਣ ਖਾਵੇਗਾ ?
- ਨੌਜਵਾਨ ਪੌੜੀ ਕੋਲ਼ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ-

ਕਣ - ਕੌਣ

ਕਲੀ - ਕੌਲੀ

ਕੜਾ - ਕੌੜਾ

ਭਰਾ - ਭੌਰਾ

ਪੁੜੀ - ਪੌੜੀ

ਕਲਾ - ਕੌਲਾ

ਸਦਾ - ਸੌਦਾ

ਹੋਲੀ - ਹੌਲ਼ੀ

ਅ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਪੌ + ਦਾ = ਪੌਦਾ

ਦੌ + ਲ + ਤ =

ਕੌ + ਲੀ =

ਔ + ਰ + ਤ =

ਪੌ + ੜੀ =

ਪ + ਕੌ + ੜਾ =

ਫ਼ੌ + ਜੀ

ਹ + ਥੌ + ੜਾ =

ਮੌ + ਸ + ਮ

ਤੌ + ਲੀ + ਆ =

ੲ) ਸੁਲੇਖ ਲਿਖੋ :

ਸੌਰਵ ਹੌਲ਼ੀ-ਹੌਲ਼ੀ ਤੁਰ।

(ਸ) ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਮੌਤ	=	______	ਪੌਦਾ	=	______
ਫ਼ੌਜੀ	=	______	ਪੌੜੀ	=	______
ਗੌਰਵ	=	______	ਪਕੌੜਾ	=	______
ਮੌਸਮ	=	______	ਹਥੌੜੀ	=	______
ਔਰਤ	=	______	ਰੌਣਕ	=	______

(ਹ) ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਓ :

ਪੌ → ਦਾ ______
ਸੌ → ਦਾ ______

ਨੌ → ਕਰ ______
ਨੌ → ਬਤ ______

ਪੌ → ੜੀ ______
ਕੌ → ੜੀ ______

ਔ → ਰਤ ______
ਔ → ਜ਼ਾਰ ______

ਟੌ → ਫ਼ੀ ______
ਕੌ → ਫ਼ੀ ______

ਫ਼ੌ → ਜੀ ______
ਫ਼ੌ → ਰਨ ______

ਪਾਠ - 13 ਅਧਕ (ੱ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਜੱ ਗ ਜੱਗ

ਬੱ ਸ ਬੱਸ

ਸੱ ਪ ਸੱਪ

ਢੱ ਕ ਣ ਢੱਕਣ

ਬੱ ਕ ਰੀ ਬੱਕਰੀ

ਰੱ ਖ ੜੀ ਰੱਖੜੀ

ਧੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ :

ਜੀ	ਨਿ	ਰੁ	ਮੇ	ਹਾ	ਦੀ	ਸੂ	ਕੈ	ਖੇ	ਆ
ਗੀ	ਢੂ	ਛਿ	ਠੈ	ਘ	ਦੁ	ਪੇ	ਬੀ	ਭੈ	ਲਿ

ਅਧਕ (ੱ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਅੱਖ	ਲੱਖ	ਹੱਥ	ਅੱਠ	ਲੱਤ	ਸੱਪ
ਨੱਕ	ਅੱਗ	ਝੱਗ	ਪੱਗ	ਮੱਝ	ਸੱਠ
ਮੱਛਰ	ਮੱਖਣ	ਢੱਕਣ	ਸੱਜਣ	ਫੱਗਣ	ਸੱਤਰ
ਟੱਕਰ	ਸੱਕਰ	ਪੱਥਰ	ਬੱਦਲ਼	ਲੱਕੜ	ਛੱਪੜ
ਰੁੱਖ	ਦੁੱਧ	ਮਿੱਟੀ	ਡੱਡੂ	ਜੁੱਤੀ	ਪੱਖੀ
ਮਿੱਤਰ	ਤਿੱਤਰ	ਪੁੱਤਰ	ਬੱਕਰੀ	ਕਬੱਡੀ	ਤੱਕੜੀ
ਬਹੱਤਰ	ਭੁਲੱਕੜ	ਪਵਿੱਤਰ	ਮੋਮਬੱਤੀ	ਸਪੁੱਤਰ	ਅਠੱਤਰ

ਅਧਕ (ੱ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਵੱਟ ਟੱਪ।
- ਧੱਕਾ ਨਾ ਮਾਰ।
- ਗੱਜਣ ਨੂੰ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਵੱਢ ਲਿਆ।
- ਸੱਜਣ ਫੱਟੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।
- ਦਿੱਲੀ ਜਾ।
- ਬਿੱਲੀ ਦੁੱਧ ਪੀ ਗਈ।
- ਸੱਕਰ ਉੱਤੇ ਮੱਖੀ ਬੈਠੀ ਹੈ।
- ਬੱਚੇ ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਮੈਚ ਜਿੱਤ ਗਏ।

ਅਭਿਆਸ

(ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ :

ਦਸ	- ਦੱਸ	ਸਤ	- ਸੱਤ
ਜਗ	- ਜੱਗ	ਰਸਾ	- ਰੱਸਾ
ਪਤਾ	- ਪੱਤਾ	ਸਤਰ	- ਸੱਤਰ
ਬਦਲ	- ਬੱਦਲ਼	ਤਕੜੀ	- ਤੱਕੜੀ

(ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਹੱਥ	=	— ਥ	ਬੱਕਰੀ	=	— ਕਰੀ
ਮੱਝ	=	— ਝ	ਮੱਛਰ	=	— ਛਰ
ਸੱਪ	=	— ਪ	ਨੱਚਣਾ	=	— ਚਣਾ
ਬੱਚਾ	=	— ਚਾ	ਰੱਖੜੀ	=	— ਖੜੀ
ਮੱਠੀ	=	— ਠੀ	ਸੱਤਰ	=	— ਰ

(ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

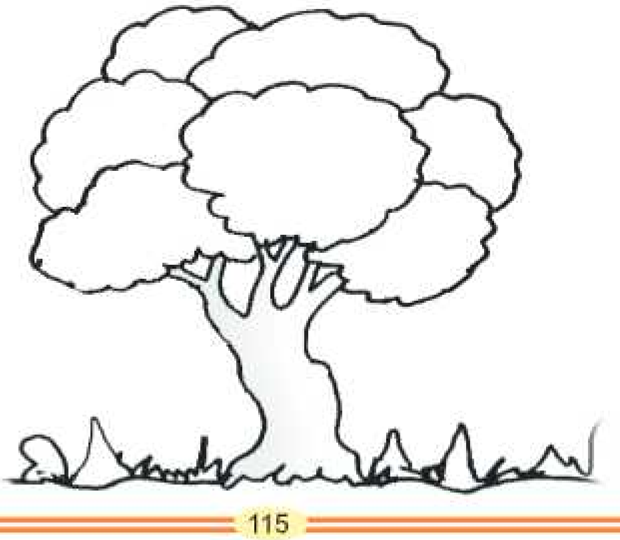

ਰੁੱਖ

(ਸ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਹੱ + ਥ =	______	ਪੱ + ਥ + ਰ =	______
ਨੱ + ਕ =	______	ਮਿੱ + ਤ + ਰ =	______
ਮੱ + ਝ =	______	ਕ + ਬੱ + ਡੀ =	______
ਬੱ + ਦ + ਲ਼ =	______	ਤਿੱ + ਤ + ਰ =	______

(ਹ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖੋ :

ਹੱਥ	______	ਅੱਖ	______
ਅੱਗ	______	ਸੱਪ	______
ਕੁੱਤਾ	______	ਮੱਛਰ	______
ਰੱਖੜੀ	______	ਬੱਕਰੀ	______

(ਕ) ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਬਿੱਲੀ, ਮੱਖੀ, ਕਬੱਡੀ, ਕੁੱਤੇ)

1. ______ ਭੱਜ ਗਈ।
2. ਸੱਕਰ ਉੱਤੇ ______ ਬੈਠੀ ਹੈ।
3. ਮੋਹਨ ਨੂੰ ______ ਨੇ ਵੱਢ ਲਿਆ।
4. ਬੱਚੇ ______ ਦਾ ਮੈਚ ਜਿੱਤ ਗਏ।

ਪਾਠ - 14 ਟਿੱਪੀ (ੰ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਚੰ ਦ ਚੰਦ	ਮੰ ਜਾ ਮੰਜਾ
ਪ ਤੰ ਗ ਪਤੰਗ	ਸੰ ਤ ਰਾ ਸੰਤਰਾ
ਅੰ ਗੂ ਰ ਅੰਗੂਰ	ਬ ਲੂੰ ਗ ੜਾ ਬਲੂੰਗੜਾ

ਧੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ :

ਜੀ	ਨਿ	ਰੁ	ਮੇ	ਹਾ	ਦੀ	ਸੂ	ਕੈ	ਆ	ਖੇ
ਗੀ	ਚੂ	ਛਿ	ਠੈ	ਘ	ਦੁ	ਪੇ	ਬੀ	ਭੈ	ਲਿ

ਟਿੱਪੀ (ੰ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਦੰਦ	ਕੰਧ	ਕੰਨ	ਅੰਬ	ਬੰਬ	ਖੰਭ
ਰੰਗ	ਸੰਗ	ਤੰਗ	ਡੰਗ	ਖੰਡ	ਪੰਡ
ਝੰਡਾ	ਡੰਡਾ	ਮੰਜਾ	ਪੰਛੀ	ਕੰਘੀ	ਪਿੰਡ
ਤਿੰਨ	ਸੁੰਢ	ਗੂੰਦ	ਬੂੰਦ	ਮੁੰਡਾ	ਕੁੰਡਾ
ਜੰਗਲ਼	ਕੰਬਲ਼	ਮੰਦਰ	ਭੰਗੜਾ	ਸੰਤਰਾ	ਬੰਗਲਾ
ਇੰਜਣ	ਜ਼ੰਜੀਰ	ਸੁੰਦਰ	ਅੰਗੂਰ	ਅੰਗੂਠਾ	ਪੰਘੂੜਾ
ਸਰਪੰਚ	ਸਤੰਬਰ	ਚਕੰਦਰ	ਸਮੁੰਦਰ	ਮੂੰਗਫਲ਼ੀ	ਮੰਗਲ਼ਵਾਰ

ਟਿੱਪੀ (ੰ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਅੰਬ ਖਾ।
- ਦੰਦ ਸਾਫ਼ ਕਰ।
- ਜੁਗਨੂੰ ਠੰਢੇ ਅੰਗੂਰ ਖਾ।
- ਪੰਕਜ ਮੰਜੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।
- ਰੰਗ ਭਰ।
- ਭੂੰਡ ਨੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ।
- ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ਪੰਜ ਦੇਖੋ।
- ਸੰਤਰਾ ਸੰਤਰੀ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ-

ਬਦ - ਬੰਦ		ਰਗ - ਰੰਗ	
ਸੱਤ - ਸੰਤ		ਹੱਸ - ਹੰਸ	
ਅੱਗ - ਅੰਗ		ਜੱਗ - ਜੰਗ	
ਲਗਰ - ਲੰਗਰ		ਬਗਲਾ - ਬੰਗਲਾ	

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :

ਅੰਬ	=	— ਬ	ਭੰਗੜਾ	=	— ਗੜਾ
ਖੰਡ	=	— ਡ	ਬੰਦੂਕ	=	— ਦੂਕ
ਰੰਗ	=	— ਗ	ਪੰਜਾਬੀ	=	— ਜਾਬੀ
ਪੰਛੀ	=	— ਛੀ	ਪਤੰਗ	=	ਪ — ਗ
ਕੰਘਾ	=	— ਘਾ	ਤਿਰੰਗਾ	=	ਤਿ — ਗਾ

ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਤਿਰੰਗਾ

(ੲ) ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

(ਸ) ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਕੰ → ਨ, ਧ

ਜੰ, ਸੰ → ਗਲ਼

ਖੰ → ਡ, ਭ

ਸੰ, ਮੰ → ਤਰੀ

(ਹ) ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਦੰਦ, ਪਤੰਗ, ਮੰਜੇ, ਅੰਗੂਰ)

1. ______ ਸਾਫ਼ ਕਰ।
2. ਮੰਜੂ ______ ਉਡਾ।
3. ਪੰਕਜ ______ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ।
4. ਜੁਗਨੂੰ ਠੰਢੇ ______ ਖਾ।

ਪਾਠ - 15 ਬਿੰਦੀ (ਂ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਗੇਂ ਦ ਗੇਂਦ

ਪੀਂ ਘ ਪੀਂਘ

ਕੈਂ ਚੀ ਕੈਂਚੀ

ਆਂ ਡਾ ਆਂਡਾ

ਟੈਂ ਕ ਟੈਂਕ

ਬਾਂ ਦ ਰ ਬਾਂਦਰ

ਧੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਪਛਾਣੋ :

ਜੀ	ਨਿ	ਰੁ	ਮੇ	ਹਾ	ਦੀ	ਸੂ	ਕੈ	ਆ	ਖੇ
ਗੀ	ਚੂ	ਛਿ	ਠੈ	ਘ	ਦੁ	ਪੇ	ਬੀ	ਭੈ	ਲਿ

ਬਿੰਦੀ (ਂ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਸ਼ਬਦ

ਕਾਂ	ਗਾਂ	ਮਾਂ	ਬਾਂਗ	ਡਾਂਗ	ਸਮਾਂ
ਭਾਂਡਾ	ਆਂਡਾ	ਤਾਂਗਾ	ਮੀਂਹ	ਪੀਂਘ	ਨੀਂਦ
ਬੈਂਤ	ਬੈਂਕ	ਤੀਆਂ	ਧੀਆਂ	ਝਾਂਸੀ	ਕਾਂਸੀ
ਚਾਂਦੀ	ਗਾਂਧੀ	ਧੂੰਆਂ	ਖੇਡਾਂ	ਕੈਂਚੀ	ਚੌਂਕ
ਉਂਗਲ਼	ਝਾਂਜਰ	ਬਾਂਦਰ	ਜਮਾਤਾਂ	ਬਰਾਂਡਾ	ਪਰਾਂਦੀ
ਕਿਤਾਬਾਂ	ਗਿਆਰਾਂ	ਕੀੜੀਆਂ	ਪੱਖੀਆਂ	ਚਿੜੀਆਂ	ਛੁੱਟੀਆਂ
ਪੁਸਤਕਾਂ	ਪਰਛਾਂਵਾਂ	ਤਿਤਲੀਆਂ	ਕਵਿਤਾਵਾਂ	ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ	ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ

ਬਿੰਦੀ (ਂ) ਲਗਾਖਰ ਵਾਲ਼ੇ ਵਾਕ

- ਬਾਂਦਰ ਦੌੜ ਗਿਆ।
- ਆਂਚਲ ਪੀਂਘ ਝੂਟ।
- ਅਸੀਂ ਆਂਡੇ ਨਹੀਂ ਤੋੜੇ।
- ਹਰੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਝੂਮਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਅਸੀਂ ਸੇਵੀਆਂ ਵੱਟੀਆਂ।
- ਮਾਂ ਨੇ ਪੂਣੀਆਂ ਕੱਤੀਆਂ।
- ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ।
- ਚਿੜੀਆਂ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ-

ਗਾ - ਗਾਂ

ਸਾਗ - ਸਾਂਗ

ਬਾਗ - ਬਾਂਗ

ਜਾਚ - ਜਾਂਚ

ਸੌਦਾ - ਸੌਂਦਾ

ਵਾਗ - ਵਾਂਗ

ਕਿੱਲਾ - ਕਿੱਲਾਂ

ਆਦਰ - ਆਂਦਰ

ਅ) ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਡਾਂ + ਗ = ______ ਬਾਂ + ਗ = ______

ਮੀਂ + ਹ = ______ ਨੀਂ + ਦ = ______

ਬਾਂ + ਦ + ਰ = ______ ਝਾਂ + ਜ + ਰ = ______

ਚੂ + ੜੀ + ਆਂ = ______ ਪੱ + ਖੀ + ਆਂ = ______

ਪ + ਰਾਂ + ਦੀ = ______ ਬ + ਰਾਂ + ਡਾ = ______

ੲ) ਰੰਗ ਭਰੋ :

ਬਾਂਦਰ

ਸ) ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :-

ਹ) ਮਿਲਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਲਿਖੋ :

ਬਾਂ → ਗ ← ਡਾਂ

ਚਿੜੀ → ਆਂ ← ਕੁੜੀ

ਤੀ → ਆਂ ← ਧੀ

ਆਂ → ਡਾ ← ਬਰਾਂ

(ਹ) ਸਹੀ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਬਾਂਦਰ, ਪੀਂਘ, ਪੂਣੀਆਂ, ਆਂਡੇ)

1. ________ ਦੌੜ ਗਿਆ।
2. ਆਂਚਲ ________ ਝੂਟ।
3. ਮਾਂ ਨੇ ________ ਕੱਤੀਆਂ।
4. ਅਸੀਂ ________ ਨਹੀਂ ਤੋੜੇ।

ਰੰਗੋ-ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਅ	ਆ	ਇ	ਈ	ਉ	ਊ	ਏ	ਐ	ਓ	ਔ	ਅੰ	ਆਂ
ਸ	ਸਾ	ਸਿ	ਸੀ	ਸੁ	ਸੂ	ਸੇ	ਸੈ	ਸੋ	ਸੌ	ਸੰ	ਸਾਂ
ਹ	ਹਾ	ਹਿ	ਹੀ	ਹੁ	ਹੂ	ਹੇ	ਹੈ	ਹੋ	ਹੌ	ਹੰ	ਹਾਂ
ਕ	ਕਾ	ਕਿ	ਕੀ	ਕੁ	ਕੂ	ਕੇ	ਕੈ	ਕੋ	ਕੌ	ਕੰ	ਕਾਂ
ਖ	ਖਾ	ਖਿ	ਖੀ	ਖੁ	ਖੂ	ਖੇ	ਖੈ	ਖੋ	ਖੌ	ਖੰ	ਖਾਂ
ਗ	ਗਾ	ਗਿ	ਗੀ	ਗੁ	ਗੂ	ਗੇ	ਗੈ	ਗੋ	ਗੌ	ਗੰ	ਗਾਂ
ਘ	ਘਾ	ਘਿ	ਘੀ	ਘੁ	ਘੂ	ਘੇ	ਘੈ	ਘੋ	ਘੌ	ਘੰ	ਘਾਂ
ਚ	ਚਾ	ਚਿ	ਚੀ	ਚੁ	ਚੂ	ਚੇ	ਚੈ	ਚੋ	ਚੌ	ਚੰ	ਚਾਂ
ਛ	ਛਾ	ਛਿ	ਛੀ	ਛੁ	ਛੂ	ਛੇ	ਛੈ	ਛੋ	ਛੌ	ਛੰ	ਛਾਂ
ਜ	ਜਾ	ਜਿ	ਜੀ	ਜੁ	ਜੂ	ਜੇ	ਜੈ	ਜੋ	ਜੌ	ਜੰ	ਜਾਂ
ਝ	ਝਾ	ਝਿ	ਝੀ	ਝੁ	ਝੂ	ਝੇ	ਝੈ	ਝੋ	ਝੌ	ਝੰ	ਝਾਂ
ਟ	ਟਾ	ਟਿ	ਟੀ	ਟੁ	ਟੂ	ਟੇ	ਟੈ	ਟੋ	ਟੌ	ਟੰ	ਟਾਂ
ਠ	ਠਾ	ਠਿ	ਠੀ	ਠੁ	ਠੂ	ਠੇ	ਠੈ	ਠੋ	ਠੌ	ਠੰ	ਠਾਂ
ਡ	ਡਾ	ਡਿ	ਡੀ	ਡੁ	ਡੂ	ਡੇ	ਡੈ	ਡੋ	ਡੌ	ਡੰ	ਡਾਂ
ਢ	ਢਾ	ਢਿ	ਢੀ	ਢੁ	ਢੂ	ਢੇ	ਢੈ	ਢੋ	ਢੌ	ਢੰ	ਢਾਂ
ਣ	ਣਾ	ਣਿ	ਣੀ	ਣੁ	ਣੂ	ਣੇ	ਣੈ	ਣੋ	ਣੌ	ਣੰ	ਣਾਂ

ਰੰਗੋ-ਰੰਗ ਮੁਹਾਰਨੀ

ਤ	ਤਾ	ਤਿ	ਤੀ	ਤੁ	ਤੂ	ਤੇ	ਤੈ	ਤੋ	ਤੌ	ਤੰ	ਤਾਂ
ਥ	ਥਾ	ਥਿ	ਥੀ	ਥੁ	ਥੂ	ਥੇ	ਥੈ	ਥੋ	ਥੌ	ਥੰ	ਥਾਂ
ਦ	ਦਾ	ਦਿ	ਦੀ	ਦੁ	ਦੂ	ਦੇ	ਦੈ	ਦੋ	ਦੌ	ਦੰ	ਦਾਂ
ਧ	ਧਾ	ਧਿ	ਧੀ	ਧੁ	ਧੂ	ਧੇ	ਧੈ	ਧੋ	ਧੌ	ਧੰ	ਧਾਂ
ਨ	ਨਾ	ਨਿ	ਨੀ	ਨੁ	ਨੂ	ਨੇ	ਨੈ	ਨੋ	ਨੌ	ਨੰ	ਨਾਂ
ਪ	ਪਾ	ਪਿ	ਪੀ	ਪੁ	ਪੂ	ਪੇ	ਪੈ	ਪੋ	ਪੌ	ਪੰ	ਪਾਂ
ਫ	ਫਾ	ਫਿ	ਫੀ	ਫੁ	ਫੂ	ਫੇ	ਫੈ	ਫੋ	ਫੌ	ਫੰ	ਫਾਂ
ਬ	ਬਾ	ਬਿ	ਬੀ	ਬੁ	ਬੂ	ਬੇ	ਬੈ	ਬੋ	ਬੌ	ਬੰ	ਬਾਂ
ਭ	ਭਾ	ਭਿ	ਭੀ	ਭੁ	ਭੂ	ਭੇ	ਭੈ	ਭੋ	ਭੌ	ਭੰ	ਭਾਂ
ਮ	ਮਾ	ਮਿ	ਮੀ	ਮੁ	ਮੂ	ਮੇ	ਮੈ	ਮੋ	ਮੌ	ਮੰ	ਮਾਂ
ਯ	ਯਾ	ਯਿ	ਯੀ	ਯੁ	ਯੂ	ਯੇ	ਯੈ	ਯੋ	ਯੌ	ਯੰ	ਯਾਂ
ਰ	ਰਾ	ਰਿ	ਰੀ	ਰੁ	ਰੂ	ਰੇ	ਰੈ	ਰੋ	ਰੌ	ਰੰ	ਰਾਂ
ਲ	ਲਾ	ਲਿ	ਲੀ	ਲੁ	ਲੂ	ਲੇ	ਲੈ	ਲੋ	ਲੌ	ਲੰ	ਲਾਂ
ਵ	ਵਾ	ਵਿ	ਵੀ	ਵੁ	ਵੂ	ਵੇ	ਵੈ	ਵੋ	ਵੌ	ਵੰ	ਵਾਂ
ੜ	ੜਾ	ੜਿ	ੜੀ	ੜੁ	ੜੂ	ੜੇ	ੜੈ	ੜੋ	ੜੌ	ੜੰ	ੜਾਂ

ਪਾਠ - 17 ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ

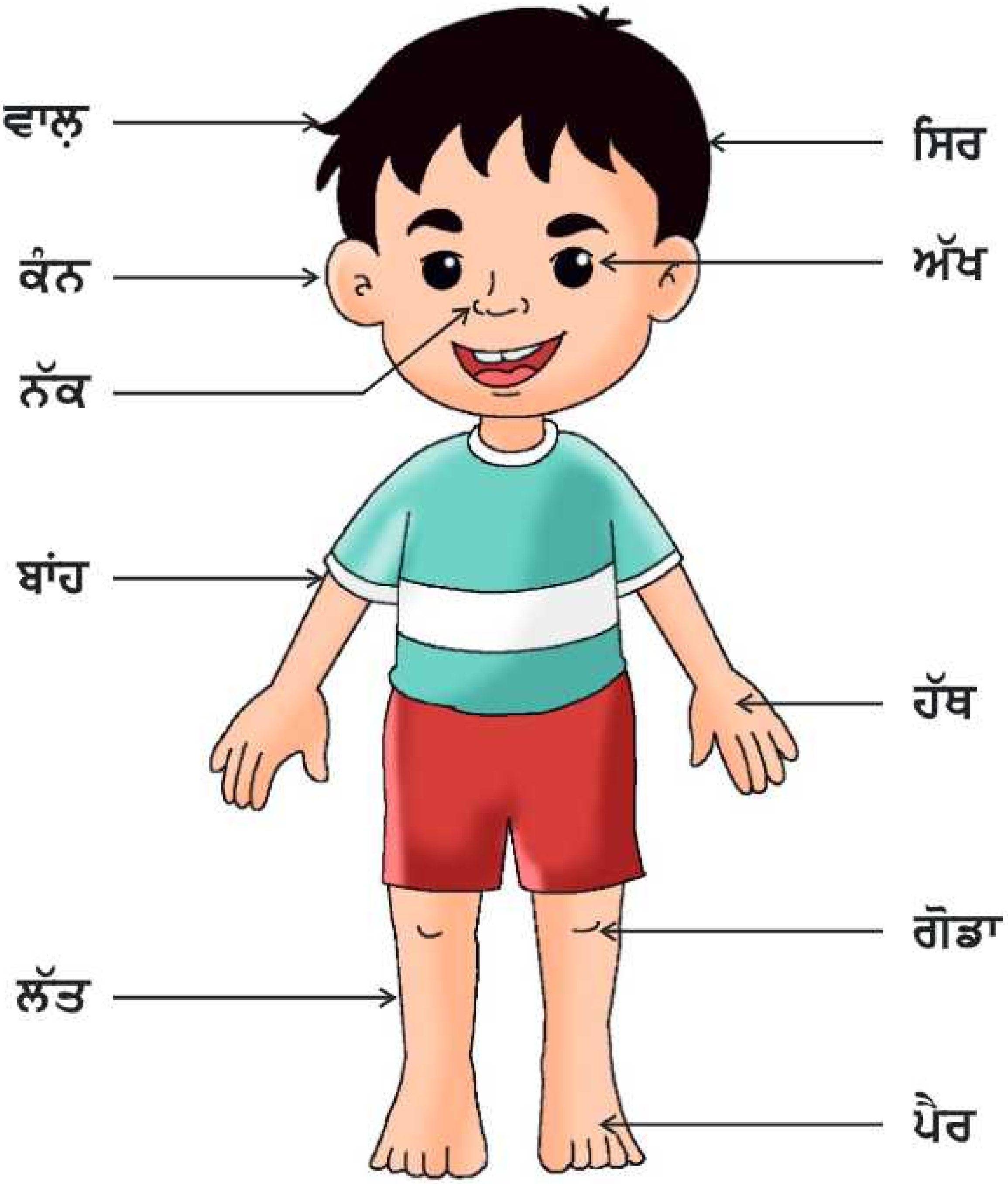

ਪਾਠ - 18 ਮਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਾ

ਬਿੱਲੀ-ਬਲੂੰਗੜਾ

ਗਊ-ਵੱਛਾ

ਘੋੜੀ-ਵਛੇਰਾ

ਕੁੱਤੀ-ਕਤੂਰਾ

ਭੇਡ-ਲੇਲਾ

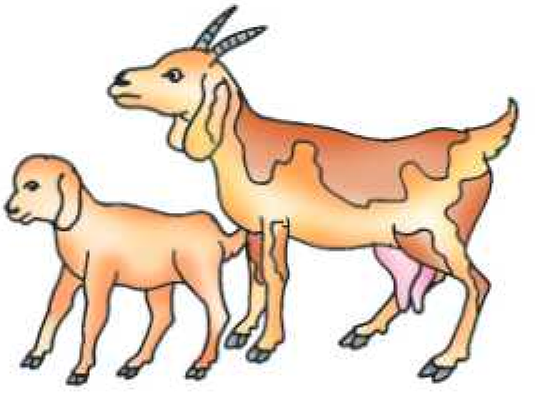

ਬੱਕਰੀ-ਮੇਮਣਾ

ਪਾਠ - 19 ਮਿਲ਼ਾਓ: ਕੌਣ, ਕੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ?

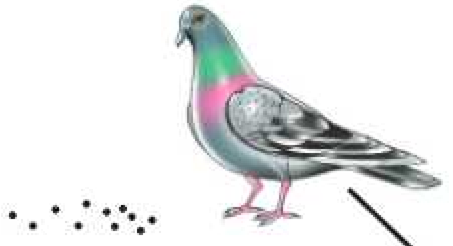

ਹੱਡੀ

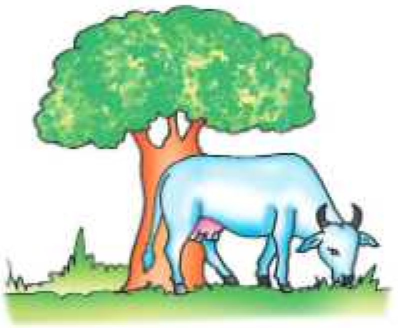

ਫਲ਼

ਦਾਣਾ

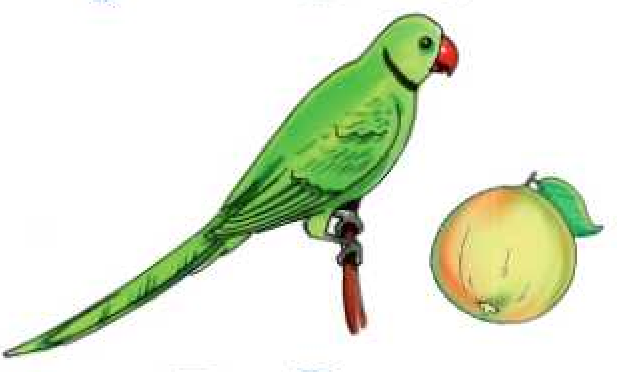

ਗੰਨਾ

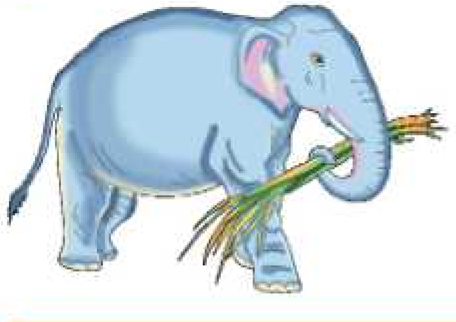

ਘਾਹ

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

ਸਹੀ (✓) ਜਾਂ ਗ਼ਲਤ (✗) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾਓ :—

1. ਬਿੱਲੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਲੂੰਗੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ☐

2. ਗਊ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਤੂਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ☐

3. ਘੋੜੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਛੇਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ☐

4. ਕੁੱਤੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੇਮਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ☐

5. ਭੇਡ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੱਛਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ☐

6. ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੇਮਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ☐

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

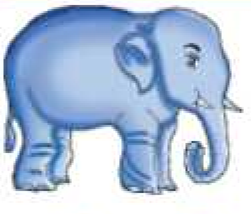

ਦਾਣਾ

ਘਾਹ

ਹੱਡੀ

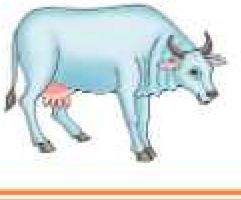

ਗੰਨਾ

ਪਾਠ - 20 ਮੇਰਾ ਬਸਤਾ

ਮੇਰੇ ਕੋਲ਼ ਇੱਕ ਬਸਤਾ ਹੈ।
ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਹਰਾ ਹੈ।
ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਜ਼ਿੱਪਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।
ਮੈਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।
ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ।
ਇਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੈ।

(ੳ) ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਸਹੀ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

1. ਤੁਹਾਡੇ ਬਸਤੇ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਰੰਗ ਹੈ ?

2. ਤੁਹਾਡੇ ਬਸਤੇ ਦੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜ਼ਿੱਪਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ ?

3. ਤੁਹਾਡੇ ਬਸਤੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿੰਨੀ ਹੈ ?

ਪਾਠ - 21 ਰੁੱਖ

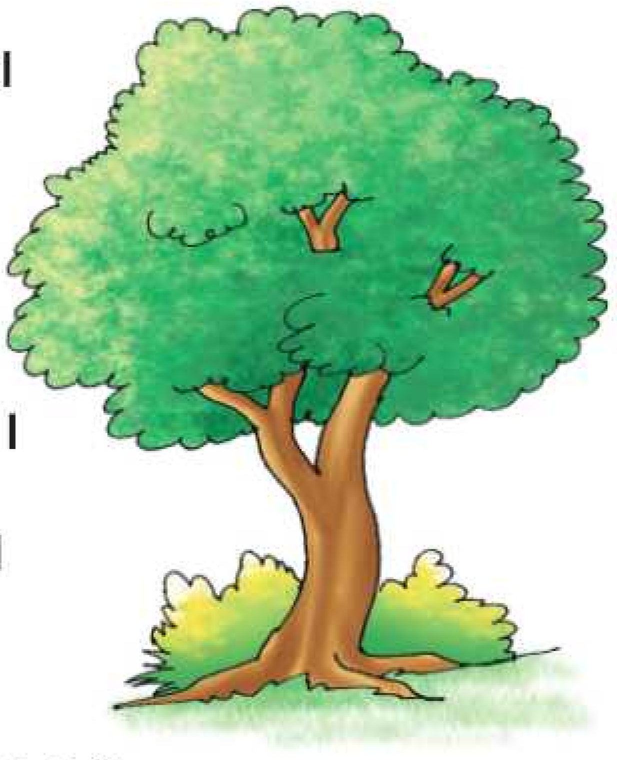

ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖ ਹਨ।

ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ਛਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਫਲ਼ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਰੁੱਖਾਂ ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ੳ) ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

1. ਰੁੱਖ ਸਾਨੂੰ ________ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (ਧੁੱਪ, ਛਾਂ)
2. ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ________ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। (ਨੀਲੇ, ਹਰੇ)
3. ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ________ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। (ਫਲ਼, ਲੱਡੂ)
4. ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ________ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। (ਦੁੱਧ, ਪਾਣੀ)

ਪਾਠ - 22 ਭਲਾ, ਬੁੱਝੋ ਖਾਂ !

(1) ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ,
ਲੈ ਪਰਾਂਦਾ ਤੁਰੀ।

(2) ਨੀਲੀ ਟਾਕੀ ਚੌਲ਼ ਬੱਧੇ,
ਦਿਨੇ ਗੁਆਚੇ ਰਾਤੀਂ ਲੱਭੇ।

(3) ਇੱਕ ਡੱਬੀ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਦਾਣੇ,
ਬੁੱਝਣ ਵਾਲ਼ੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ।

(4) ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਾਕਾ,
ਘਰ ਦਾ ਰਾਖਾ।

(5) ਗੋਲ਼-ਮੋਲ਼ ਕੋਠੜੀ,
ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਈਓ ਨਾ।

(6) ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਜਾਈ ਜਾ,
ਸਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਈ ਜਾ।

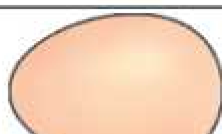 ਆਂਡਾ	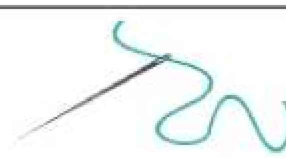 ਸੂਈ-ਧਾਗਾ
ਤਾਲ਼ਾ	ਸਾਈਕਲ
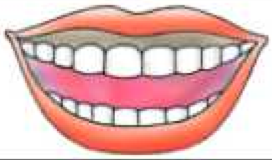 ਦੰਦ	ਤਾਰੇ

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

(1) ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ,
ਲੈ ਪਰਾਂਦਾ ਤੁਰੀ।

(2) ਨੀਲੀ ਟਾਕੀ ਚੌਲ਼ ਬੱਧੇ,
ਦਿਨੇ ਗੁਆਚੇ ਰਾਤੀਂ ਲੱਭੇ।

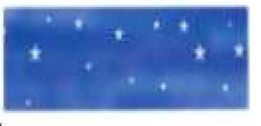

(3) ਇੱਕ ਡੱਬੀ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਦਾਣੇ,
ਬੁੱਝਣ ਵਾਲ਼ੇ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ।

(4) ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਾਕਾ,
ਘਰ ਦਾ ਰਾਖਾ।

(5) ਗੋਲ਼-ਮੋਲ਼ ਕੋਠੜੀ,
ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਈਓ ਨਾ।

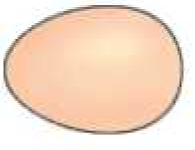

(6) ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ਼ ਭਜਾਈ ਜਾ,
ਸਿੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਈ ਜਾ।

ਪਾਠ - 23 ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ

ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁੰਡੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਾਲ-ਸਭਾ ਵੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ

ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਅਧਿਆਪਕ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਸਕੂਲ, ਚੰਗਾ, ਰੋਜ਼, ਨੇੜੇ)

1. ਮੇਰਾ ________ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਹੈ।
2. ਮੈਂ ਹਰ ________ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।
3. ਇਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਦੇ ________ ਹੈ।
4. ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤ ________ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾਓ।

ਪਾਠ 24 ਦਿਵਾਲ਼ੀ

ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਜਲਦੀ ਉੱਠੇ। ਅਸੀਂ ਨ੍ਹਾ-ਧੋ ਕੇ ਸੋਹਣੇ-ਸੋਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਏ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰੌਣਕ ਸੀ। ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਮਿਠਿਆਈ ਅਤੇ ਪਟਾਕੇ ਵਿਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਭੀੜ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫਲ਼ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਖ਼ੁਸ਼ੀ-ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੀਪ-ਮਾਲ਼ਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗਮਗ-ਜਗਮਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪਾਠ - ਅਭਿਆਸ

ੳ) ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ :

ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸਜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਫਲ਼ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੇ।

ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੀਪ-ਮਾਲ਼ਾ ਕੀਤੀ।

ਅ) ਖ਼ਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ :

(ਦੀਪ-ਮਾਲ਼ਾ, ਭੀੜ, ਬਜ਼ਾਰ, ਦਿਨ)

1. ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਦਾ ____________ ਸੀ।
2. ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ____________ ਲੈ ਕੇ ਗਏ।
3. ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ____________ ਸੀ।
4. ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ____________ ਵੀ ਕੀਤੀ।

ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਲਈ

ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ-ਰਹਿਤ ਦਿਵਾਲ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ।